

Ένταξη των παιδιών των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία «Δεύτερη Γενιά»

ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

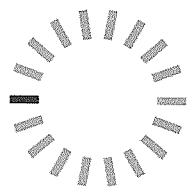

Η Δράση Εκπόνηση μελέτης με θέμα: «Ένσωμάτωση της Δεύτερης Γενιάς
Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία» συνολικού προϋπολογισμού
ΕΥΡΩ 295.000 αυχθρηματοδοτείται κατά 75% από Κοινωνικούς Πόρους και
κατά 25% από Εθνικούς Πόρους.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

«ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΑ»

οδηγός
καλών
πρακτικών

Το παρόν έντυπο χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης Υπηκόων Τρίτων χωρών κατά 75% και από το Υπουργείο Εσωτερικών, κατά 25%, στο πλαίσιο του Ετήσιου Προγράμματος 2009 της δράσης

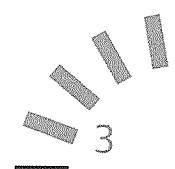
2.2. «Εκπόνηση μελέτης με θέμα: Ενσωμάτωση της Δεύτερης Γενιάς Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία».

Η δράση υλοποιήθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και το Πανεπιστήμιο Πατρών.

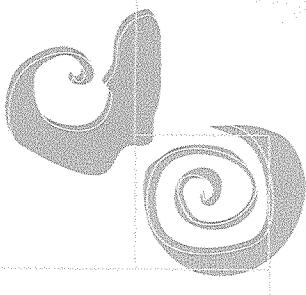
Ο παρόν οδηγός εκπονήθηκε με ευθύνη της Ελληνικής Εταιρείας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προϊόδεαση	5
Γενικά για τα παιδιά των μεταναστών	6
Η έννοια της ένταξης των παιδιών των μεταναστών.....	6
Πολιτικές πολιτογράφησης	8
Θετική Στάση (Positive Positioning)	10
Στρατηγικές Ένταξης	12
Άξονας 1.	14
Εκπαίδευση.....	14
Εκπαιδευτικά μοντέλα ένταξης.....	16
Άξονας 2.	22
Εργασία-Απασχόληση.....	22
Άξονας 3.	27
Η ένταξη σε τοπικό επίπεδο	27
Στρατηγικές και στόχοι της ένταξης σε τοπικό επίπεδο	27
Παραδείγματα Καλών Πρακτικών Ένταξης σε Τοπικό Επίπεδο	32
Γλωσσάρι	49
Βιβλιογραφία	55

ΠΡΟΪΔΕΑΣΗ

«Η ποικιλομορφία είναι πλούτος»

Βλέποντας το θέμα της διαφορετικότητας όχι ως απειλή αλλά σαν μία ευκαιρία ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής μέσω της διαδικασίας ένταξης των παιδιών των μεταναστών της λεγόμενης δεύτερης γενιάς, παραθέτουμε εφαρμοσμένες «καλές πρακτικές» από τον Ευρωπαϊκό αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο, οι οποίες πιστεύουμε ότι θα αποτελέσουν ένα ουσιαστικό υποστηρικτικό εργαλείο, για άτομα και φορείς που ασχολούνται με το ζήτημα αυτό.

Ο οδηγός κινείται σε τρία βασικά πεδία:

- ◎ **Το πρώτο πεδίο αφορά την εκπαίδευση και το ρόλο της στη διαμόρφωση ενός κοινού-ομοιογενούς συστήματος ένταξης των παιδιών των μεταναστών με θετικές συνέπειες για το κοινωνικό σύνολο.**
- ◎ **Το δεύτερο πεδίο αφορά την απασχόληση και την ένταξη των παιδιών των μεταναστών στην αγορά εργασίας.**
- ◎ **Το τρίτο πεδίο αφορά το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ως το εγγύτερο σημείο στον πολίτη, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι εφαρμοσμένες πολιτικές έχουν καλύτερα αποτελέσματα γνωρίζοντας σε βάθος τις τοπικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες.**

Ευελπιστώντας ότι ο οδηγός αυτός θα αποτελέσει για όλους μας ένα χρήσιμο εργαλείο, αλλά και αφορμή για να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν νέες ιδέες και πρακτικές, ευχόμαστε καλή ανάγνωση.

Ευχαριστίες

- ◎ Ευχαριστούμε θερμά τον κύριο Σκουλά Μάνο, για τη συμβολή του στην δημιουργία αυτού του οδηγού,
- ◎ Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, για τη συμβολή του στην αναζήτηση και καταγραφή καλών πρακτικών αναφορικά με την αγορά εργασίας.

Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης

Γενικά για τα παιδιά των μεταναστών

Η έννοια της ένταξης των παιδιών των μεταναστών

Η ανάπτυξη «καλών πρακτικών» για την ένταξη των μεταναστών της δεύτερης γενιάς στο κοινωνικό σύνολο της χώρας υποδοχής τους προϋποθέτει την καλύτερη κατανόηση «τεχνικών όρων» απαραίτητων για τη δημιουργία του πλαισίου λειτουργίας των πρακτικών αυτών. Ο πιο σημαντικός από τους όρους αυτούς είναι η ίδια η έννοια της **«ένταξης των μεταναστών»**.

Δεν υπάρχει ένας, απόλυτος ορισμός του τι ακριβώς εννοούμε όταν αναφερόμαστε στην “ένταξη των μεταναστών”. Οι διάφοροι ακαδημαϊκοί που πραγματεύονται το θέμα δίνουν έμφαση σε διαφορετικές πλευρές της ένταξης, εν μέρει λόγω των διαφορετικών επιστημονικών προσεγγίσεών τους και εν μέρει λόγω των διαφορών των αντιλήψεών τους ως προς το είδος της διεργασίας που θα έπρεπε να ισχύει. Αυτή η τελευταία παράμετρος αναδεικνύεται, περισσότερο από οπουδήποτε άλλού, στις ιστορικά διαφορετικές εθνικές προσεγγίσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με το *πώς* πρέπει να ενσωματώνονται οι μετανάστες στην κοινωνία. Ο όρος «ένταξη» ουσιαστικά αναφέρεται στη διαδικασία της κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης των μεταναστών και χρησιμοποιείται περισσότερο στην Ευρώπη από ότι στην Αμερική. Σύμφωνα με κάποιους ακαδημαϊκούς¹, ο όρος μπορεί ακόμη να περιγραφεί ως «διαρκής και αμοιβαία σχέση ανάμεσα σε νεοεισερχόμενους σε μία χώρα και τις κοινωνίες υποδοχής τους, μία διαδικασία η οποία συχνά υπάρχει πριν από τη μετανάστευση».

Πρόσφατα, ο όρος **κοινωνική συνοχή** άρχισε να χρησιμοποιείται σχεδόν ως ταυτόσημος με τον όρο «ένταξη», τουλάχιστον με την έννοια ότι οι κοινωνίες με υψηλά επίπεδα κοινωνικής συνοχής είναι αυτές στις οποίες οι μετανάστες ενσωματώνονται με επιτυχία.

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ESC) της ΕΕ πρότεινε ως πολιτική ένταξης “αυτή που βασίζεται στη σταδιακή εξίσωση των δικαιωμάτων και καθηκόντων των μεταναστών, όπως και της πρόσβασής τους σε αγαθά και υπηρεσίες, με τα δεδομένα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, υπό συνθήκες ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης”. Προτείνει ακόμη ότι “η ένταξη πρέπει να νοείται ως μία αμφίδρομη διαδικασία βασισμένη στα αμοιβαία δικαιώματα και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των νομίμως κατοικούντων στη χώρα πολιτών τρίτων χωρών και της κοινωνίας που τους δέχεται, η οποία παρέχει τις συνθήκες για πλήρη συμμετοχή του μετανάστη».

Ένας άλλος ορισμός, που προτείνεται από ακαδημαϊκό αναλυτή² είναι ότι η ένταξη είναι “η διαδικασία κατά την οποία οι μετανάστες γίνονται αποδεκτοί από την κοινωνία, τόσο ως άτομα όσο και ως ομάδες”. Με τον ορισμό αυτό, η φύση της κοινωνίας που δέχεται τους μετανάστες αποτελεί ζωτικής σημασίας παράγοντα στην περίπλοκη εξίσωση η οποία περιλαμβάνει τόσους διαφορετικούς πρωταγωνιστές - τους ίδιους τους μετανάστες, τις κυβερνήσεις των χωρών-δεκτών, τις υπηρεσίες τους, και τις τοπικές κοινότητες. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ της κοινωνίας που δέχεται τους μετανάστες και των μεταναστών σημαίνει ότι η κοινωνία-δέκτης είναι αυτή που έχει τον μεγαλύτερο λόγο στον καθορισμό των αποτελεσμάτων.

Το πρόβλημα με όλους αυτούς τους ορισμούς είναι ότι δεν αποδίδουν μία καλή αίσθηση του πόσο περίπλοκο και διαφοροποιημένο είναι το φαινόμενο της ένταξης των μεταναστών. Και το φαινόμε-

1 Ray, B. (2002). *Immigrant Integration: Building to Opportunity*, Migration Information Source, Retrieved from Migration Policy Institute web site, <http://xrl.us/iew4>

2 Penninx, R. (2003). *Integration: The Role of Communities, Institutions, and the State*. Migration Information Source. Retrieved from Migration Policy Institute web site, <http://xrl.us/iew4>

νο αυτό γίνεται ακόμη πιο σύνθετο όταν η συζήτηση αφορά τα παιδιά των μεταναστών (τη δεύτερη γενιά μεταναστών), καθώς γι' αυτήν ειδικά υπάρχει όχι μόνο μεγάλη ποικιλία ορισμών, αλλά και μεγάλη διαφοροποίηση, ως προς τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο «δεύτερη γενιά». Για τις ανάγκες εκπόνησης του παρόντος εγχειριδίου έχει δοθεί ένας «επιχειρησιακός ορισμός»³, ο οποίος θα διευκολύνει τη δημιουργία του απαραίτητου πλαισίου στο οποίο θα ενταχθούν οι «καλές πρακτικές εκείνες», οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν «ευεργετικά» προς τη χώρα μας για την επίτευξη του στόχου που έχει οριστεί, δηλαδή της ένταξης της δεύτερης γενιάς μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Ο επιχειρησιακός αυτός ορισμός είναι: «**Μετανάστες δεύτερης γενιάς** είναι τα παιδιά των μεταναστών, υππκόων τρίτων χωρών, που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα, είτε έχουν μεταναστεύσει σε αυτή σε μικρή πλικία, διαμένουν νόμιμα στη χώρα και έχουν ενταχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα».

Για τη διαδικασία της ένταξης εντοπίζονται συνήθως τρεις κύριες διαστάσεις: **δομικές, κοινωνικό-πολιτιστικές και ταυτότητας**.

- Ο βασικός στόχος της πρώτης είναι η **ισότητα ευκαιριών**, δηλ. ίση πρόσβαση στην παιδεία, τη στέγαση, την απασχόληση, και το πολιτικό σύστημα.
- Η δεύτερη (η κοινωνικό-πολιτιστική διάσταση), η οποία θεωρείται και ως η πιο αμφιλεγόμενη, επικεντρώνεται στο θέμα της επιλογής μεταξύ **ομοιογένειας και ετερογένειας**. Αυτή η επιλογή πολιτικής μπορεί να οδηγήσει σε μία πλουραλιστική ανεκτικότητα ή μία πολυ-πολιτιστική κοινωνική δομή - στον αντίοδα δηλ. πολιτικών αφομοίωσης και μη ανεκτικότητας έναντι εθνικών διαφορών. Υπάρχουν βέβαια πολλοί δυνατοί συνδυασμοί ομοιογένειας έναντι ετερογένειας. Ελάχιστες Ευρωπαϊκές χώρες είναι εντελώς ελεύθερες από φαινόμενα εθνικών διαφοροποιήσεων ή αποδέχονται πλήρως κάθε μορφής διαφορετικότητα.
- Η τρίτη διάσταση είναι σχετική με το θέμα της προσωπικής ταυτότητας των μεταναστών, πως δηλαδή τοπιθετούν τους εαυτούς τους σε σχέση με την κοινωνία υποδοχής. Συνδέεται με τη δεύτερη αλλά εστιάζει στο θέμα της **συμπερίληψης (σε επίπεδο κοινωνικής συνοχής) έναντι του αποκλεισμού**. Ένα καλό παράδειγμα είναι η θρησκεία: η αποδοχή του Ισλάμ, ως θρησκεία στη χώρα-υποδοχής, εντάσσεται στην έννοια της συμπερίληψης, ενώ η ανοχή της θρησκείας αυτής, απλά και μόνο, δεν εντάσσεται στην έννοια της συμπερίληψης.

Και οι τρεις αυτές προσεγγίσεις χρησιμοποιούνται, τόσο για την πρώτη όσο και για τη δεύτερη γενιά μεταναστών, με αρκετές βέβαια διαφοροποιήσεις, καθώς οι ανάγκες και οι απαιτήσεις των δύο αυτών ομάδων ποικίλουν σε σχέση με το ευρύτερο θέμα της ένταξής τους στην κοινωνία των χωρών υποδοχής.

³ Θεριανός, K. (2010). Μετανάστες δεύτερης γενιάς στην Ελλάδα: από τα διεθνή σύνορα στα «κοινωνικά εσωτερικά σύνορα της μεγαλούπολης. Απόσπασμα από την ιστοσελίδα <http://historein-historein.blogspot.com/2010/03/blog-post.html>

Πολιτικές πολιτογράφησης

Ειδικά για τον Ευρωπαϊκό χώρο, στον οποίο εντάσσεται και η Ελλάδα, η κατάσταση της δεύτερης γενιάς μεταναστών είναι παρόμοια σχεδόν σε όλες τις χώρες με μεταναστευτικό πληθυσμό. Παρόλο που έχουν ζήσει περισσότερα χρόνια στη χώρα υποδοχής απ' ότι οι γονείς τους και παρόλο που πολλοί έχουν γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, εντούτοις πάντα ελλοχεύει ένας αυξημένος κίνδυνος να αντιμετωπίσουν πολιτιστικές, γλωσσολογικές και κοινωνικές δυσκολίες, ακόμη και προκαταλήψεις. Το αποτέλεσμα είναι να υποφέρουν έντονα από έλλειψη αυτοπεποίθησης αλλά και «αυτοεκτίμησης» σχετικά με το ρόλο τους στην κοινωνικοοικονομική ζωή της «χώρας υποδοχής».

Για το λόγο αυτό, στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, όπως και στην Αμερική και τον Καναδά, οι προσπάθειες για την ένταξη των παιδιών των μεταναστών (δεύτερη γενιά) στρέφονται κυρίως γύρω από θέματα εκπαίδευσης, πολυπολιτισμικότητας, εργασίας, κοινωνικής δικτύωσης, κοινωνικού διαλόγου σε τοπικό επίπεδο, στέγασης αλλά και της οικογένειας και της ταυτότητας.

Τα θέματα αυτά όμως φαίνεται να μην αποτελούν «αυτόνομες θεματικές ενότητες» άσκησης δημόσιας πολιτικής αλλά μέρος ενός «οριζόντιου» στρατηγικού σχεδιασμού, με κάθε πεδίο να είναι αλληλοεξαρτώμενο και αλληλοσυμπληρούμενο με σαφή στόχευση, δηλαδή τη μέγιστη δυνατή ενσωμάτωση στην κοινωνία στην οποία διαβιούν οι μετανάστες και τα παιδιά τους.

Πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί ότι το ζήτημα των παιδιών των μεταναστών (δεύτερη γενιά), ως πεδίο άσκησης δημόσιας πολιτικής, άρχισε να απασχολεί τα κράτη υποδοχής μεταναστών την τελευταία δεκαπενταετία, ενώ ειδικά για την Ευρώπη ο δημόσιος διάλογος για τη «δεύτερη γενιά μεταναστών», έχει πάρει μία πιο σοβαρή κατεύθυνση τα τελευταία πέντε χρόνια. Οι διαφοροποιήσεις είναι αρκετά έντονες με συνέπεια να μην υπάρχει ομοιογένεια σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Για να αντιληφθούμε το μέγεθος της διαφοροποίησης και της «σύγχυσης» αρκεί να δούμε τι προβλέπεται σε κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες αναφορικά με το θέμα της «δεύτερης γενιάς μεταναστών», από πλευράς πολιτογράφησης και νομοθεσίας.

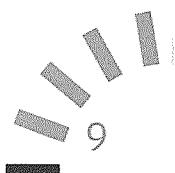
- ❖ **Στη Γαλλία**, τα παιδιά αυτά αποκτούν τη γαλλική υπηκοότητα αυτόματα με την ενηλικώση τους, έχουν όμως το δικαίωμα να αρνηθούν αυτή την αυτόματη πολιτογράφηση (και να κρατήσουν την ιθαγένεια της χώρας καταγωγής των γονέων τους) μέσα σε ένα χρόνο από την ενηλικώση τους.
- ❖ **Στη Γερμανία**, από το 2000 και μετά, τα παιδιά των οποίων ο ένας έστω γονέας διαμένει στη χώρα τουλάχιστον οκτώ χρόνια και έχει άδεια διαμονής αόριστης διάρκειας, πολιτογραφούνται Γερμανοί πολίτες αυτόματα με τη γέννηση τους.
- ❖ **Στο Βέλγιο**, η λεγόμενη δεύτερη γενιά μεταναστών αποκτά αυτόματα τη βελγική υπηκοότητα αρκεί οι γονείς να διαμένουν στη χώρα τουλάχιστον τα πέντε από τα τελευταία δέκα χρόνια πριν από τη γέννηση του παιδιού. Επίσης, στο Βέλγιο, είναι αρκετά απλό για ενήλικες που έχουν γεννηθεί στη χώρα και οι γονείς τους δεν φρόντισαν να κάνουν τις απαραίτητες διοικητικές ενέργειες για να αποκτήσουν τα παιδιά τη βελγική υπηκοότητα, να το κάνουν οι ίδιοι ως ενήλικες.
- ❖ **Στην Ισπανία**, από το 2002 και μετά, τα παιδιά που γεννιούνται (στην Ισπανία) από αλλοδαπούς γονείς μπορούν να αποκτήσουν την υπηκοότητα, εφόσον ζούσαν στη χώρα για τουλάχιστον ένα χρόνο, πριν υποβάλλουν την αίτηση τους για πολιτογράφηση.

- ❖ Στην **Ιταλία**, τα παιδιά που γεννήθηκαν στη χώρα από αλλοδαπούς γονείς μπορούν να αποκτήσουν την ιταλική υπηκοότητα, κατόπιν αίτησης τους, αφού συμπληρώσουν τα 18 τους χρόνια. Η αίτησή τους πρέπει να υποβληθεί στον επόμενο ένα χρόνο, μετά την ενηλικώση τους.
- ❖ Στη **Ρουμανία**, η ιθαγένεια θεσμοθετήθηκε το 1991 και ο νόμος καθορίζει ότι ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει τη ρουμανική ιθαγένεια μ' έναν από τους παρακάτω τρόπους:
 - Με πολιτογράφηση - διαμένοντας στη Ρουμανία από 5 έως 8 χρόνια
 - Με τη γέννηση σε ρουμανικό έδαφος ή να είναι δεύτερης ή τρίτης γενιάς απόγονος ρουμάνου πολίτη
 - Με την υιοθεσία από ρουμάνο πολίτη
 - Με τον επαναπατρισμό

Οι υπηρεσίες και η βοήθεια για την ολοκλήρωση της διαδικασίας δεν είναι πλήρως ικανοποιητικές, παρά την προσπάθεια κατά τα τελευταία χρόνια για την προσαρμογή με τα διεθνή πρότυπα.

- ❖ Στη **Μ. Βρετανία**, ένα παιδί που γεννιέται από αλλοδαπούς γονείς εκ των οποίων τουλάχιστον ο ένας έχει αόριστη διάρκεια διαμονής (indefinite leave to remain) ή ο ένας γονέας του είναι πολίτης της ΕΕ γίνεται αυτόματα Βρετανός πολίτης. Σε περίπτωση που οι γονείς δεν πληρούν αυτές τις προϋποθέσεις και εφόσον το παιδί ζήσει ως τα 10 του χρόνια στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει δια βίου το δικαίωμα πολιτογράφησης
- ❖ Στην **Ολλανδία**, γίνονται ολλανδοί πολίτες αυτόματα τα παιδιά των οποίων οι γονείς καίτοι αλλοδαποί είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στη χώρα ή έχουν γεννηθεί στη χώρα. Παιδιά που έχουν γεννηθεί στην Ολλανδία μπορούν επίσης με την ενηλικώση τους να κάνουν χρήση της λεγόμενης διαδικασίας «επιλογής» που είναι μια διαδικασία απλούστερη από την πολιτογράφηση και αφορά διάφορες κατηγορίες ατόμων που έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με την Ολλανδία.

Οι περιπτώσεις αυτές είναι ενδεικτικές για το πως η κάθε χώρα, στην εθνική στρατηγική της για τη μετανάστευση, αντιλαμβάνεται την έννοια της «δεύτερης γενιάς μεταναστών» και πως αποκτούνται τα νόμιμα δικαιώματα για την πολιτογράφηση και την ιθαγένεια της γενιάς αυτής.

Θετική Στάση (Positive Positioning)

Η ακαδημαϊκή έρευνα δείχνει ότι η διαμόρφωση της ταυτότητας των μεταναστών και η κοινωνικοϊκονομική τους ενσωμάτωση αποτελούν μακροχρόνιες διαδικασίες που εμπειρίζουν το στοιχείο της διάστασης «διαμέσου των γενεών».

Καθώς τα παιδιά των μεταναστών αναδεικνύονται ως ανεξάρτητοι παράγοντες στην αγορά εργασίας, την πολιτική και τον πολιτισμό, γίνονται επίσης πρωταγωνιστές των μεταμορφώσεων/αλλαγών που γενικά συνδέονται με τη μετανάστευση. Κατ' αυτό τον τρόπο, προχωρούν δυναμικά αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις που άπτονται των κοινωνικών και οικονομικών δομών.

Ένας από τους πιο αποφασιστικούς παράγοντες για την επιτυχή ενσωμάτωση των παιδιών των μεταναστών (δεύτερη γενιά) στην κοινωνία είναι η λεγόμενη **«Θετική στάση»⁴ (positive positioning)**.

Ο όρος περιγράφει τη διαδικασία υιοθέτησης μίας θέσης/στάσης από το μετανάστη προς την κοινωνία υποδοχής. Η **Θετική αυτή στάση** είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά των μεταναστών, τα οποία αντιμετωπίζουν έντονα το στοιχεία της «ταυτότητας» και πολλές φορές συγκρούονται με τις αξίες και τις παραδόσεις των γονιών τους, οι οποίοι φαίνονται πιο συντηρητικοί και πιο παραδοσιακοί. Εκτός από τα «νόμιμα δικαιώματα στη χώρα υποδοχής», που αποτελούν μόνιμη απαίτηση για τα παιδιά των μεταναστών (δικαιώμα ψήφου, υπηκοότητα), η ίδια η πράξη της **Θετικής στάσης** μέσα στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο διαδραματίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην επιτυχημένη ενσωμάτωση και την κοινωνική αποδοχή.

Ένας μετανάστης μπορεί να καταφέρει να εδραιωθεί στην κοινωνία υποδοχής, όταν κατακτήσει μία συγκεκριμένη θέση σε διαφορετικά επίπεδα της ζωής του (κοινωνικό, οικονομικό), με άλλα λόγια ένα συγκεκριμένο βαθμό οικονομικής και κοινωνικής ασφάλειας. Κατά συνέπεια, τα παιδιά των μεταναστών χρειάζονται μία ρεαλιστική προοπτική ότι η «θετική» κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωσή τους στη χώρα υποδοχής είναι δυνατή.

Στο πλαίσιο της καλλιέργειας της **Θετικής αυτής στάσης**, τόσο στις ΗΠΑ, την Αυστραλία όσο και στον Καναδά, υπάρχουν πολλά προγράμματα τα οποία στηρίζουν την ικανότητα των οικογενειών στο σύνολό τους να χτίσουν και να διατηρήσουν θετικές σχέσεις, τόσο ενδοοικογενειακά όσο και με την ίδια κοινωνία.

Τα παιδιά των μεταναστών στις χώρες αυτές δείχνουν έντονα τη διάθεση να «αποτελέσουν μέρος των κοινωνιών αυτών» και κυρίως να κατακτήσουν τις «ευκαιρίες» που τους δίνονται από τις κοινωνίες υποδοχής. Πολλές φορές, οι ίδιες οι οικογένειες τους λειτουργούν αποτρεπτικά στην ανάπτυξη θετικής προδιάθεσης των παιδιών προς το κοινωνικό σύνολο και κυρίως φοβούνται την «αλλοτρίωση» τους από τις πολιτιστικές αξίες της κοινωνίας υποδοχής.

Στην Αυστραλία, το κύριο σώμα των προγραμμάτων αυτών στοχεύει στις οικογένειες των μεταναστών, προκειμένου να ενισχύσει την ικανότητα τους ως σύνολο μελών να διατηρήσουν μεταξύ τους θετικές σχέσεις, να αντιμετωπιστούν οι όποιες καταστάσεις ενδοοικογενειακών συγκρούσεων προκύψουν αλλά και να λειτουργήσουν θετικά απέναντι στην κοινωνία. Τα προγράμματα αυτά βασίζο-

⁴ Conclusions of an ENAR policy seminar on EU migration policy European network against racism (2008) “15 Principles for framing a positive approach to migration”. Retrieved from the web site <http://www.enar-eu.org>

Gallant, N., (2006). Identity and political participation among young second generation immigrants INRS-Urbanisation, Culture et Societe Retrieved from the web site <http://www.ucs.inrs.ca>

νται στους ακόλουθους άξονες:

- ❖ **Πρώιμη παρέμβαση:** Ψυχολογική και εκπαιδευτική στήριξη των γονέων
- ❖ **Υποστηρικτικές ομάδες:** Εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων, με έμφαση στους άντρες και τους πατεράδες
- ❖ **Ενίσχυση και χτίσιμο εμπιστοσύνης μέσα στις οικογένειες- κοινότητα μεταναστών** (π.χ. με διάφορα ψυχαγωγικά-εκπαιδευτικά προγράμματα για οικογένειες).

Η διαμόρφωση θετικής στάσης συναρτάται άμεσα και με τη διαδραστικότητα στις σχέσεις μεταξύ της ομάδας-στόχου, της δεύτερης γενιάς μεταναστών δηλαδή, με την κοινωνία υποδοχής. Οι κοινωνίες υποδοχής, με συγκεκριμένες θεσμικές δράσεις, αλλά και με δράσεις συνοχής του κοινωνικού ιστού θα πρέπει να έχουν ως στόχο την ενσωμάτωση/ένταξη των παιδιών των μεταναστών, απομακρύνοντας τους από φαινόμενα περιθωριοποίησης με αιχμή την καταπολέμηση φαινόμενων ρατσισμού, γκετοποίησης, ξενοφοβίας κ.α.

Ιδιαίτερα σημαντικός στη διαμόρφωση του θετικού κλίματος μεταξύ της κοινωνίας υποδοχής και των παιδιών των μεταναστών (δεύτερη γενιά) κρίνεται κυρίως ο ρόλος «της τοπικής διακυβέρνησης», καθώς μπορεί σε τοπικό επίπεδο να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην κοινωνική συνοχή, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και ανάγκες που υπάρχουν, ενώ ευκολότερα πραγματοποιείται η διάχυση τοπικών και κεντρικών πολιτικών και η εφαρμογή καλών πρακτικών.

Στρατηγικές Ένταξης

Οι διαφοροποιήσεις ανά χώρα στην Ευρώπη, είναι ιδιαίτερα έντονες, όσον αφορά την ένταξη της «δεύτερης γενιάς μεταναστών». Οι στρατηγικές εθνικές κατευθύνσεις ποικίλλουν και διαφοροποιούνται, ενώ αλλάζουν και οι δημόσιες πολιτικές ανάλογα με το αν κάποιες πρακτικές ένταξης των μεταναστών «δεύτερης γενιάς» θεωρούνται πετυχημένες ή όχι⁵.

Τα μοντέλα ένταξης των παιδιών των μεταναστών διαφέρουν επίσης ανά ήπειρο, καθώς χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία έχουν, κατά παράδοση, μεγαλύτερη μεταναστευτική ιστορία από την Ευρώπη με αποτέλεσμα να διαφοροποιούνται και οι πολιτικές που αφορούν την ένταξη των «μεταναστών δεύτερης γενιάς⁶».

Ένα σημείο, το οποίο αξίζει να τονιστεί στη διαμόρφωση καλών πρακτικών ένταξης, είναι αυτό που προκύπτει από την Ακαδημαϊκή έρευνα, η οποία εστιάζεται στο γεγονός ότι φαίνεται να υπάρχουν «διαφορετικά μοτίβα» κοινωνικής κινητικότητας, όσον αφορά τη «δεύτερη γενιά μεταναστών», τα οποία όμως εξαρτώνται κυρίως από το εθνικό πλαίσιο αναφοράς και το περιεχόμενο των εθνικών πολιτικών που αφορούν την ομάδα αυτή. Ερευνητικά δεδομένα και αναλύσεις αναδεικνύουν ότι, όπου υπάρχουν εθνικές πολιτικές με στόχο την συγκεκριμένη αυτή ομάδα πληθυσμού, επέρχονται σημαντικά αποτελέσματα στο θέμα της κοινωνικής ενσωμάτωσής τους. Η ύπαρξη επίσης ισχυρού θεσμικού πλαισίου, τόσο όσον αφορά γενικότερες πολιτικές ένταξης όσο και στοχευμένες-συγκεκριμένες πολιτικές, φαίνεται ότι διαδραματίζει κορυφαίο ρόλο. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι οι ερευνητές πιστεύουν πως η ένταξη σε μία «εθνική κοινωνία» εξαρτάται από τα σύνορα που υπάρχουν ανάμεσα στη «δεύτερη γενιά μεταναστών» και τα μέλη της κοινωνίας αυτής.

Αν δηλαδή τα σύνορα αυτά είναι διαυγή (bright) ή θολά (blurred), τότε ποικίλλουν και τα αποτελέσματα των πολιτικών οι οποίες εφαρμόζονται. Αν υπάρχει διαύγεια, τότε οι διαχωριστικές γραμμές στην κοινωνία είναι εντονότερες ακόμη και οξύτερες ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες και η περιθωριοποίηση των ομάδων αυτών είναι ευκολότερη. Το αντίθετο συμβαίνει όταν οι διαχωριστικές γραμμές δεν είναι σαφείς, υπάρχει μία θολότητα η οποία επιτρέπει στις διάφορες ομάδες να επικοινωνούν πιο εύκολα και η αποδοχή αυτή συμβάλλει στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Ένα στοιχείο επίσης σημαντικό είναι ότι η ύπαρξη συνόρων και ο τύπος τους ξεκάθαρα επηρεάζει και το στοιχείο της «ταυτότητας» των παιδιών των μεταναστών ή τουλάχιστον συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωσή της.

Για τον λόγο αυτό, οι εθνικές πολιτικές καθώς και η διαμόρφωση καλών πρακτικών πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους το κοινωνικό περιβάλλον και τις συνθήκες στις οποίες καλούνται να λειτουργήσουν, προκειμένου να πετύχουν τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα.

Παρά τις διαφοροποιήσεις, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν κοινοί άξονες πάνω στους οποίους εδράζονται οι εθνικές στρατηγικές ένταξης της «δεύτερης γενιάς» μεταναστών.

5 Lavenex, S. (2005). *National Frames in Migration Research: The Tacit Political Agenda*. In: Michael Bommes & Ewa Morawska (eds.), *International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity* (pp. 123-138). Aldershot: Ashgate.

6 Passel, J. (2009). *The Economic Downturn and Immigration Trends: What has happened and how do we Know?* Washington, DC: Pew Hispanic Center Report.

Perlmann, J. (2005). *Italians Then, Mexicans Now: Immigrant Origins and Second Generation Progress 1980-2000*. Russell Sage Foundation and the Levy Institute.

Crul, M. & Vermeulen, H. (2003a). *The second generation in Europe, International Migration Review, Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(4), 965-86.

- Ο πρώτος áξονας αφορά στην εκπαίδευση και το ρόλο της στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, της διαμόρφωσης ενός κοινού-ομοιογενούς συστήματος ενσωμάτωσης της «δεύτερης γενιάς», στον οποίο όμως, ανάλογα τη χώρα, μπορούν να υπάρχουν ή όχι και τα στοιχεία πολιτισμού τα οποία «φέρει» μαζί του ο κάθε μετανάστης. Το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να έχει διπλή επιρροή στους μετανάστες.**

Η εκπαίδευση μπορεί να τους δώσει την ευκαιρία να εξελιχθούν στην κοινωνία. Ειδικά προγράμματα (πχ. εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, πολυπολιτισμικά προγράμματα) μπορούν να ενισχύσουν τη μάθηση και την ένταξη, χτίζοντας γέφυρες ανάμεσα σε κοινότητες με διαφορετικό υπόβαθρο και πολιτισμό. Από την άλλη πλευρά η εκπαίδευση μπορεί να αναπαράγει ανισότητες με πρακτικές όπως ο αποκλεισμός ή ο διαχωρισμός οδηγώντας στη μείωση της μαθησιακής απόδοσης των μεταναστών.

Ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο αξίζει να τονιστεί, είναι ότι η γλωσσική ικανότητα στη μητρική γλώσσα είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι η πολύ καλή γνώση της μητρικής γλώσσας είναι μια στέρεη βάση για την ανάπτυξη της ικανότητας σε μια δεύτερη γλώσσα⁷. Συχνά όμως εκφράζονται αντίθετες απόψεις, με πολιτική κυρίως βάση, υποστηρίζοντας ότι χρειάζεται ολοκληρωμένη υποστήριξη της δεύτερης γλώσσας και όχι σε συνδυασμό με τη μητρική. Κάθε μια από τις παραπάνω απόψεις έχει συνέπειες στις επιλογές των χωρών σχετικά με τα απαραίτητα προγράμματα για την υποστήριξη των μεταναστών μαθητών. Έτσι εμφανίζονται πολιτικές με αποσπασματική εφαρμογή τάξεων υποδοχής για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας και πολιτικές με περισσότερο διευρυμένο πλαίσιο εφαρμογής και στόχο την αξιοποίηση των πολιτισμικών διαφορών και την υποστήριξη των μεταναστών τόσο στη μητρική τους γλώσσα όσο και στην δεύτερη γλώσσα.

- Ο δεύτερος áξονας αφορά την απασχόληση και την ένταξη της «δεύτερης γενιάς μεταναστών» στην αγορά εργασίας, γεγονός που συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της «χώρας υποδοχής» αλλά και στην σε μεγαλύτερο βαθμό ενσωμάτωσή τους.**
- Ο τρίτος áξονας αφορά τον ρόλο της τοπικής διοίκησης, ως εγγύτερο σημείο στον πολίτη και ως η πλέον κατάλληλη για τη διάχυση τόσο των εθνικών πολιτικών ένταξης όσο και ότι μέσω της τοπικής διοίκησης οι εφαρμοσμένες πολιτικές έχουν καλύτερα αποτελέσματα, καθώς λαμβάνουν υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες.**

⁷ Crul, M. & Vermeulen, H. (2003a). The second generation in Europe, International Migration Review, Journal of Ethnic and Migration Studies, 37, 965-986.

Άξονας 1. Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα κορυφαία πεδία ένταξης μεταναστών, στα οποία υπάρχει μακροχρόνια παράδοση δημόσιων πολιτικών και καλών πρακτικών.

Στην περίπτωση των νεαρών μεταναστών, η ηλικία έχει σημαντική επίπτωση στην ένταξή τους, καθώς τα περισσότερα προγράμματα για τους νεοεισερχόμενους μετανάστες προσφέρονται μόνο σε ενηλίκους, εξαιρώντας τα δημόσια σχολεία, ως την κύρια πηγή στήριξής τους. Ωστόσο, αντίθετα από την σταδιακή ενσωμάτωση των παιδιών, οι νεαροί μετανάστες είναι στην ηλικία κατά την οποία θέματα ταυτότητας και κοινωνικής ένταξης γίνονται περισσότερο πιεστικά και πιο σύνθετα. Σε σχέση με τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, πολλοί νέοι μετανάστες χρειάζονται να συμφιλιωθούν με πολλαπλές ταυτότητες και συγκρουόμενες αξίες από την οικογένεια, την κοινωνία και τους θεσμούς. Παρόλο που τα σχολεία είναι ικανά στο να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στην ενσωμάτωση της νέας γενιάς μεταναστών, τα κοινά θέματα, που αντιμετωπίζουν οι νέοι μετανάστες, είναι τα προβλήματα της γλώσσας και τα συνακόλουθα ζητήματα κοινωνικής απομόνωσης, όταν εντάσσονται σε προγράμματα εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής ως δεύτερης γλώσσας.

Με μία ολιστική προσέγγιση, η ικανότητα των νέων παιδιών των μεταναστών να υιοθετήσουν το νέο περιβάλλον συνδέεται άμεσα με την ένταξη των γονιών τους. Οι προσδοκίες, καθώς και ο τρόπος διαβίωσης των γονιών τους μπορεί να τους οδηγήσει σε αποξένωση, τόσο με το οικογενειακό τους περιβάλλον αλλά και με τη χώρα προέλευσης τους όσο και με την κοινωνία υποδοχής. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι τελικά φτωχή σχολική επίδοση, αποκλίνουσα συμπεριφορά και ζητήματα αυτοεκτίμησης.

Συνολικά, σε εθνικό επίπεδο, πολλές χώρες αναφέρουν έλλειψη επαρκών και κατάλληλων προγραμμάτων. Σε μερικές περιπτώσεις, εμφανίζονται δυσκολίες, καθώς το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα «αντιλαμβάνεται» αργά την αποτυχία κάποιου προγράμματος, γιατί δεν δίνει έμφαση στην αξιολόγηση της διαδικασίας, καθώς και στην επίτευξη των στόχων με συγκεκριμένα-μετρήσιμα αποτελέσματα.

Στις Κάτω Χώρες⁸, για παράδειγμα, υπάρχουν συζητήσεις που αφορούν την αποτυχία της προσπάθειας για μία συνεκτική, πολυπολιτισμική κοινωνία, καθώς ένας ιδιαίτερα υψηλός αριθμός από μετανάστες «δεύτερης γενιάς» (κυρίως Μαροκινής καταγωγής) εγκαταλείπει το σχολείο, ενώ για την ίδια ομάδα καταγράφεται υψηλό ποσοστό εγκληματικότητας.

Στη Γερμανία⁹, υπάρχουν παρόμοιες συζητήσεις για τους Τουρκικής καταγωγής μετανάστες «δεύτερης γενιάς», ενώ είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, σύμφωνα με μελέτες και έρευνες από Γερμανούς Ακαδημαϊκούς, η Τουρκική κοινότητα της Γερμανίας με περίπου 2.000.000 πληθυσμό ζει ξεχωριστά από τη Γερμανική κοινωνία.

Οι ταραχές επίσης, που σημειώθηκαν **στη Γαλλία**, στα περίχωρα του Παρισιού αφορούσαν «δεύτερης και τρίτης γενιάς μετανάστες» κυρίως Αλγερινής και Μαροκινής καταγωγής, γεγονός που σημα-

⁸ Entzinger, H. (2003). *The Rise and Fall of Multiculturalism: The Case of the Netherlands*. In Christian Joppke & Ewa Morawska (Eds.), *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation- States* (pp. 138-223). Basingstoke: Palgrave-Macmillan.

⁹ Crul, M. & Schneider, J. (2007). *Integration of Turkish second-generation men and women in Germany and the Netherlands: the impact of differences in academic and vocational tracking systems*. In M.Crul, J. Holdaway, and C. Roberts, (Eds.), *Educating Immigrant Youth: Pathways to Employment and Citizenship in International Perspective*. New York, NY: Teachers College Records.

τοδότησε την αποτυχία της προσπάθειας της Γαλλίας για την κοινωνική ένταξη τους.

Στο Ήνωμένο Βασίλειο, παιδιά Πακιστανών μεταναστών, φέρεται να συμμετείχαν σε τρομοκρατικές ενέργειες γεγονός που προκάλεσε έντονο σοκ στην κοινωνία.

Σε όλες αυτές τις χώρες, θεωρήθηκε ότι η θρησκευτική ταυτότητα (Μουσουλμανική) των μεταναστευτικών αυτών ομάδων αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα για την μη ενσωμάτωσή τους, ιδιαίτερα μάλιστα όταν οι χώρες υποδοχής τους χαρακτηρίζονταν από υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, ένα καλό εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και προοπτικές για απασχόληση. Ωστόσο, ομάδες μεταναστών «δεύτερης γενιάς», χωρίς έντονο το στοιχείο της θρησκευτικής ταυτότητας, συχνά αδυνατούν να ενταχθούν στις κοινωνίες υποδοχής και μάλιστα με τα ίδια χαρακτηριστικά, δηλαδή αδυναμία ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης και αδυναμία ένταξης στην απασχόληση.

Οι περισσότερες ωστόσο δράσεις, γύρω από το θέμα της ένταξης μεταναστών «δεύτερης γενιάς» και την εκπαίδευση, στρέφονται κυρίως στην κατεύθυνση της εξάλειψης μορφών προκατάληψης και ρατσισμού, περιθωριοποίησης των νέων «δεύτερης γενιάς μεταναστών», χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και δεξιοτήτων.

Έτσι, για παράδειγμα, στον Ευρωπαϊκό χώρο μια κοινή δοκιμασμένη καλή πρακτική είναι η ακόλουθη:

«Ενα 20ωρο εκπαιδευτικό μάθημα».

Στόχοι του εκπαιδευτικού μαθήματος ήταν

Πρώτον, η ανάπτυξη διαπολιτισμικών ικανοτήτων με σεβασμό στην κουλτούρα και τον πολιτισμό των χωρών υποδοχής και προέλευσης με κέντρο τον μετανάστη «δεύτερης γενιάς» και δεύτερον η αυτοβιογραφική αφήγηση.

Εκπαιδευτικοί, εξειδικευμένοι στην εκπαίδευση ενηλίκων, εκπαιδεύουν «δεύτερης γενιάς μετανάστες» να βελτιώσουν τις κοινωνικές δεξιότητές τους, να αναζητήσουν τα στοιχεία της πολιτιστικής τους ταυτότητας που μπορούν να λειτουργήσουν ως γέφυρα με τα στοιχεία πολιτισμού της χώρας στην οποία ζουν αλλά και να μεταφέρουν τα στοιχεία αυτά στις οικογένειές τους ώστε, οι πρώτης γενιάς μετανάστες να αισθανθούν μεγαλύτερη ασφάλεια για τα παιδιά τους και την εκπαίδευση τους.

Το υλικό εκπαίδευσης βασίζεται σε ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα για τη «δεύτερη γενιά μεταναστών» και σε παιδαγωγικές προσεγγίσεις που βασίζονται σε αυτοβιογραφικές συνεντεύξεις από όλους τους συμμετέχοντες¹⁰.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα της παραπάνω εκπαίδευσης κρίνονται πολλές φορές ως αντιφατικά και τούτο γιατί για τη «δεύτερη γενιά μεταναστών» σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, και ιδιαίτερα στις χώρες εκείνες που έχουν αναπτύξει σε υψηλό ποσοστό το μοντέλο διασύνδεσης μεταξύ «πολιτισμικής ένταξης» και οικονομικής ανάπτυξης της ομάδας αυτής, τα αποτελέσματα δεν διαφοροποιούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό και είναι ενθαρρυντικά, καθώς συνδέονται με το γεγονός ότι η ενσωμάτωση υπάρχει ως κατεύθυνση στην εθνική πολιτική των χωρών αυτών.

Το πρόβλημα παρουσιάζεται όταν υπάρχουν ζητήματα νομοθεσίας και πολιτογράφησης της «δεύτερης γενιάς μεταναστών» και κυρίως όταν τίθεται ζήτημα εμπιστοσύνης, τόσο της κοινωνίας υποδοχής προς τους μετανάστες όσο και αντίστροφα. Κατά συνέπεια, μία εκπαίδευση σε διαπολιτισμικές δεξιότητες ελάχιστα προσφέρει στη «δεύτερη γενιά μεταναστών», αν δεν συνοδεύεται από θεσμι-

¹⁰ Michalowski, Ines (2004b). *An Overview on Introduction Programmes for Immigrants in Seven European Member States*. Amsterdam: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

κές επεμβάσεις σε επίπεδο απασχόλησης-εργασίας, κοινωνικής ενσωμάτωσης και αποδοχής.

Το προαναφερθέν πρόγραμμα μελετήθηκε σε διάστημα 5 χρόνων (2000-2004) σε επτά ευρωπαϊκές χώρες και αφορούσε προγράμματα ένταξης μεταναστών μέσω της εκπαίδευσης. Στόχος της μελέτης ήταν να ερευνηθούν συγκεκριμένα προγράμματα εκπαίδευσης, στα οποία, εκτός από την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, οι εκπαιδευόμενοι ενήλικοι μετανάστες «κοινωνικοποιούνταν» και γίνονταν μέλη μίας ομάδας, η οποία μοιραζόταν μία κοινή εμπειρία (κατάγονταν όλοι από διαφορετικές χώρες) την οποία κάθε μέλος ενθαρρυνόταν να την μοιραστεί με τους υπόλοιπους, μέσω της διαδικασίας της αυτοβιογραφικής αφήγησης, όπου το προσωπικό βίωμα γινόταν άξονας αναφοράς, ώστε οι «αφηγούμενοι» να αναγνωρίσουν «κοινά πολιτισμικά στοιχεία» μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσής τους.

Εκπαιδευτικά μοντέλα ένταξης

Στην Ευρώπη, όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν εφαρμόσει νέες πολιτικές και αναλυτικά προγράμματα, ώστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες ενός διαφοροποιημένου σώματος μαθητών. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν προγράμματα για την ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας στη μητρική ή στη γλώσσα της χώρας υποδοχής, διαπολιτισμικά προγράμματα και πολυπολιτισμικά αναλυτικά προγράμματα. Επιπρόσθετα, μερικές χώρες έχουν υλοποιήσει ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για να διαμορφώσουν ένα περισσότερο διαφοροποιημένο σώμα εκπαιδευτικών.

Σε πολλές χώρες, εκτός Ευρώπης πάλι, με μακροχρόνια παράδοση σε θέματα μεταναστών, η έμφαση στην εκπαίδευση αποτελεί το κύριο μοντέλο μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η κοινωνική ενσωμάτωση και συνοχή. Εκτός Ευρώπης και σε χώρες όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι ΗΠΑ, οι ίδιοι οι γονείς, πρώτης γενιάς μετανάστες, «πιέζουν» τα παιδιά τους να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού συστήματος, προκειμένου να «πετύχουν» όχι μόνο την ένταξή τους αλλά και την κοινωνική καταξίωσή τους.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα προγράμματα υποστήριξης της **Σουηδικής γλώσσας¹¹** έχουν αναδειχθεί ως ιδιαίτερα αποτελεσματικά.

Οι μετανάστες μαθητές, που δεν γνωρίζουν καλά τη Σουηδική γλώσσα, παρακολουθούν ξεχωριστό μάθημα για τη διδασκαλία της.

Ο στόχος του προγράμματος είναι να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν τη γλωσσική ικανότητα, ώστε να μπορούν να εκφράσουν πολύπλοκες ιδέες μέσω της γραπτής και της προφορικής επικοινωνίας.

Το πρόγραμμα αυτό είναι αναλυτικό και οι απαιτήσεις που αφορούν την εκμάθηση της γλώσσας είναι παρόμοιες με αυτές που αφορούν τους Σουηδικής καταγωγής μαθητές.

Σύμφωνα με τις αρχές, οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα έχουν ολοκληρώσει ένα ειδικό πρόγραμμα που αφορά την εκμάθηση των Σουηδικών, ως δεύτερη γλώσσα. Ο αριθμός των ωρών εκπαίδευσης για το πρόγραμμα αυτό είναι ίδιος με τα υπόλοιπα προγράμματα που αφορούν την εκμάθηση των Σουηδικών. Επιπρόσθετα, μετανάστες, που πρόσφατα ήρθαν στη χώρα, μπορούν να παρακολουθήσουν ένα πρόγραμμα προετοιμασίας που τους εισάγει και στην ίδια τη γλώσσα και στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ανάλογα με την ατομική επίδοση κάθε μαθητή, μπορεί

¹¹ Westin, C. (2003). *Striking a Balance between Diversity and Social Cohesion: Examples from Sweden*. Stockholm University National Europe Centre Paper No. 74 Paper presented to conference entitled *The Challenges of Immigration and Integration in the European Union and Australia*, University of Sydney.

κάποιος να μείνει στο πρόγραμμα αυτό από 6 έως 12 μήνες. Τα προγράμματα προετοιμασίας είναι λιγότερο ανεπτυγμένα σε σχέση με τα προγράμματα για την υποστήριξη της εκμάθησης των Σουηδικών καθώς δεν έχουν συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα και κριτήρια.

Η Αυστραλία και ο Καναδάς, από την άλλη πλευρά καθώς έχουν μακροχρόνιες και επιλεκτικές πολιτικές μετανάστευσης, έχουν και «δομικά» προγράμματα εκμάθησης της γλώσσας. Στην Αυστραλία και στον Καναδά, τα προγράμματα μπορεί να διαφέρουν από πολιτεία/κομητεία σε πολιτεία/κομητεία, αναγνωρίζοντας τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν ανά περιοχή. Στα προγράμματα του Καναδά και της Αυστραλίας, υπάρχουν κάποιες περιοχές που ξεχωρίζουν, όπως η πολιτεία της Victoria και η Καναδική επαρχία της Βρετανικής Κολομβίας (British Columbia).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην πολιτεία της Victoria της Αυστραλίας και στην Καναδική επαρχία της Βρετανικής Κολομβίας (British Columbia) αλλά και στη Σουηδία έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όσο και αν φαίνεται παράδοξο λόγω της γεωγραφικής απόστασης και των διαφορετικών αναγκών που υπάρχουν.

- ❖ Πρώτον, έχουν συγκεκριμένα προγράμματα με σαφώς καθορισμένες απαιτήσεις.
- ❖ Δεύτερον, έχουν εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα σε τοπικό επίπεδο αλλά βασισμένα στην κεντρική εκπαιδευτική πολιτική που αφορούν το σύνολο της χώρας και εκπορεύονται από την Κυβέρνηση.
- Σ' αυτά τα προγράμματα εντάσσεται η εκμάθηση της γλώσσας, το πλαίσιο εξέλιξης και οι δείκτες προόδου.
- ❖ Τρίτον, υπάρχουν υψηλές απαιτήσεις για τα προγράμματα αυτά, ιδίως στο θέμα της γλώσσας, καθώς συνδυάζονται με το σύνολο της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας.
- ❖ Τέταρτον, έχουν ενισχυτικά μαθήματα, όταν διαπιστωθεί αδυναμία των μαθητών.
- ❖ Πέμπτον, τα προγράμματα αυτά δίνουν έμφαση κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς πολλά παιδιά μεταναστών αρχίζουν το σχολείο μιλώντας κυρίως τη γλώσσα των γονιών τους και ελάχιστα την Αγγλική.
- ❖ Έκτον, οι δάσκαλοι των παιδιών αυτών έχουν εκπαιδευτεί ειδικά για τη διδασκαλία της Αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας, είτε στο πλαίσιο των σπουδών τους είτε αργότερα στο πλαίσιο της εργασίας τους με ειδικά προγράμματα (Αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας).
- ❖ Τέλος, οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, που ασχολούνται με την Αγγλική ως δεύτερη γλώσσα και διδάσκουν τα παιδιά των μεταναστών, έχουν δημιουργήσει ένα δικό τους δίκτυο για ανταλλαγή εμπειριών, εκπαιδευτικών εργαλείων και σχεδιασμό μελλοντικών δράσεων.

Στον **Καναδά**¹², πιο συγκεκριμένα, η στόχευση στο θέμα της εκπαίδευσης για τους μαθητές - παιδιά μεταναστών παραμένει η δημιουργία ενός αυθεντικού χωρίς αποκλεισμούς μαθησιακού περιβάλλοντος, ώστε τα παιδιά να κοινωνικοποιούνται, να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους και να εξελίσσονται συνεχώς. Για το λόγο αυτό, η έμφαση δε δίνεται μόνο στις τάξεις εκπαίδευσης Αγγλικών για ξένους, αλλά αποτελεί μέρος μίας γενικότερης στρατηγικής της Καναδικής Κυβέρνησης, για σεβασμό και κατανόηση στη διαφορετικότητα.

Βλέποντας το θέμα της διαφορετικότητας σαν ευκαιρία και όχι ως απειλή, το τοπικό σχολικό συμβούλιο του Τορόντο (Toronto District School Board -TDSB) έχει αναπτύξει μεθόδους εκπαίδευσης και ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προκειμένου να πετύχει σημαντικά αποτελέσματα στο θέμα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών.

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα του προγράμματος για την αξιολόγηση των «διεθνών μαθητών» το Τορόντο αποτελεί επιτυχημένο παράδειγμα, όπου καλύφθηκε το εκπαιδευτικό χάσμα μεταξύ των παιδιών που είναι αυτόχθονες και των παιδιών των μεταναστών. Το Τοπικό Σχολικό Συμβούλιο του Τορόντο (TDSB) έχει υπό την εποπτεία του πάνω από 550 σχολεία. Σε κάποια από αυτά το ποσοστό των «νέων Καναδών», όπως αποκαλούνται, είναι περίπου 85 με 90% με συνεχή αυξητική τάση. Επίσης, πάνω από 36% των σπουδαστών προέρχονται από οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων, ενώ περίπου 49.9% των κατοίκων του Toronto γεννήθηκε στο εξωτερικό. Για τους περισσότερους, ούτε τα Γαλλικά ούτε τα Αγγλικά είναι η μητρική τους γλώσσα. Παρόλα αυτά, οι μαθητές του Τορόντο στις εξετάσεις τους, μετά την εννεαετή εκπαίδευσή τους, πέτυχαν σημαντικά υψηλά ποσοστά επιτυχίας σε σχέση με άλλες περιοχές του Καναδά.

Η επιτυχία αυτή δεν ήταν τυχαία, αλλά ήρθε ως αποτέλεσμα του στρατηγικού σχεδίου της εκπαιδευτικής πολιτικής του Σχολικού Συμβουλίου του Τορόντο. Για την εφαρμογή του σχεδίου αυτού το Σχολικό Συμβούλιο του Τορόντο, αναγνώρισε ότι η όποια «συστηματική» αλλαγή έπρεπε να ξεκινήσει από την κορυφή¹³. Για να διασφαλίσει την ισότιμη συμμετοχή στην εκπαίδευση το TDSB ορίσει ως υπεύθυνο ένα υψηλόβαθμο στέλεχος με ειδικό ρόλο την Μαθητική και Κοινοτική Ισότητα στο Τορόντο. Βέβαια ήταν η μόνη Σχολική Αρχή στον Καναδά που έκανε κάτι τέτοιο. Καθώς η «εθνική ποικιλία» των σχολικών αιθουσών του Τορόντο αυξανόταν, έγινε κατανοητό ότι ανέκυψε η ανάγκη όλοι οι μαθητές να έχουν ίσες ευκαιρίες για να είναι επιτυχημένοι στα σχολεία τους και ότι τα όποια εμπόδια στην πρόοδό τους και αναγνωρίζονται και απομακρύνονται.

Το αποτέλεσμα είναι ότι όλοι οι σημαντικοί παράγοντες, αυτοί που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, έχουν ρόλο στην προώθηση της ενσωμάτωσης στο σχολικό σύστημα ως μέρος της κύριας διαδικασίας που επιβάλλεται καθημερινά και μέσα από την σχολική πρακτική σε εκπαιδευτές, διευθυντές σχολείων, γονείς, και ενώσεις μεταναστών.

12 Walters, D. et al. (2007). *The Acculturation of Canadian Immigrants: Determinants of Ethnic Identification with the Host Society*. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 44, 1.

Weiner, N. (2008). *Breaking Down Barriers to Labour Market Integration of Newcomers in Toronto*. *Choices*, 14, 1. Montreal: IRPP: 19.

Winnemore, L. (2005). *Federal Settlement and Integration Programs and Civic Participation in Canada*. *Journal of Canadian Issues*, 50, 43-68.

13 Reitz, G. J., & Ye Zhang (2011). *National and Urban Contexts for the Integration of the Immigrant Second Generation in the United States and Canada*. In Richard Alba and Mary C. Waters (Eds.), *The Next Generation: Immigrant Youth in a Comparative Perspective*, New York, New York University Press.

Εκτός από το σχολικό πρόγραμμα, το Σχολικό Συμβούλιο του Τορόντο υποστήριξε προσπάθειες για ουσιαστική ανάμιξη, των γονέων αλλά και της γειτονιάς καθώς και των εθνικών κοινοτήτων. Σε περιοχές με ιδιαίτερα υψηλό αριθμό μεταναστών, ενεργοποιήθηκαν οι λεγόμενοι «σύμβουλοι ένταξης» προκειμένου να βοηθήσουν τους γονείς στα λεγόμενα ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης. Το πρόγραμμα όπως ονομάστηκε «συμμετοχή στα σχολεία» (Settlement Workers in Schools-SWIS) είναι μία ευρύτερη συνεργασία φορέων που υποστηρίζεται από την Καναδική Υπηρεσία Υπηκοότητας και Μετανάστευσης και αφορά όλο τον Καναδά.

Άλλες δράσεις του Σχολικού Συμβουλίου του Τορόντο περιλαμβάνουν ενισχυτική διδασκαλία σε μαθητές που δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη πρόοδο στο σχολείο, καθώς και εκπαίδευση στη γλώσσα των παιδιών αυτών, προκειμένου να μην υστερούν στο σύνολο του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Στο Ισραήλ¹⁴, επίσης, όπου η μετανάστευση παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες, η εκπαίδευση αποτελεί το πιο σημαντικό εργαλείο, όχι μόνο για την ένταξη αλλά και για τη δημιουργία ισχυρής «ταυτότητας». Τα παιδιά των μεταναστών συνήθως ενσωματώνονται πολύ εύκολα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Υπάρχει η δυνατότητα ενισχυτικής διδασκαλίας 1 ή 2 ωρών σε όσα από αυτά το έχουν ανάγκη, κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όταν οι οικογένειες τους δεν γνωρίζουν τη γλώσσα καλά και τα παιδιά έρχονται στο σχολείο με την ελάχιστη γνώση της Εβραϊκής γλώσσας.

Η αρμόδια εκπαιδευτική αρχή του Υπουργείου για την Απορρόφηση της Μετανάστευσης (Ministry of Immigrant Absorption) προσφέρει μία σειρά εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε παιδιά μεταναστών, όπως συμβουλευτική, οικονομική βοήθεια, μέσα από υποτροφίες, δάνεια, και άλλες μορφές οικονομικής βοήθειας. Επιπρόσθετα, υπάρχουν ειδικά προπαρασκευαστικά μαθήματα γι' αυτούς που δεν μπορούν να μπουν σε Πανεπιστήμια.

Στις Κάτω Χώρες¹⁵, ένα ευρύ εθνικό πρόγραμμα έχει αναπτυχθεί, ώστε να παρέχει συμβουλευτική και καθοδήγηση στα παιδιά των μεταναστών. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει, τόσο σε μαθητές «υψηλού ρίσκου» όσο και σε μαθητές «υψηλών δυνατοτήτων». Εκπαιδευτικά εγχειρίδια έχουν παραχθεί, δοκιμαστεί και συνεχώς επικαιροποιούνται. Ένα από τα παλαιότερα προγράμματα καθοδήγησης-συμβουλευτικής είναι αυτό που αφορά την Συμβουλευτική σε Μαροκινούς στη Χάγη.

«Δεύτερης γενιάς» Μαροκινοί φοιτητές καθοδηγούν και συμβουλεύουν παιδιά Μαροκινών μεταναστών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ατομική βάση. Η έμφαση δίνεται σε μαθητές υψηλού ρίσκου, που έχουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις ή βρίσκονται σε κίνδυνο να εγκαταλείψουν το σχολείο. Σε μία πρώτη δοκιμαστική περίοδο, Σύμβουλοι υποστήριξαν 118 μαθητές κάθε χρόνο, σε εβδομαδιαία βάση. Από αυτούς, μόνο το 4% άφησε το σχολείο. Το αποτέλεσμα είναι εξίσου εντυπωσιακό, εάν δούμε τα χαρακτηριστικά των μαθητών στα οποία ασκήθηκε η συμβουλευτική. Πολλοί από αυτούς δεν πήγαιναν καθημερινά στο σχολείο και ήταν γνωστοί για το ότι συστηματικά κακοποιούσαν (είτε λεκτικά είτε σωματικά) άλλους συμμαθητές τους καμιά φορά όμως και τους δασκάλους τους. Επιπλέον, πολλοί από αυτούς είχαν σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες. Τα κορίτσια που

14 Nelly,E., & Kemp, A. (2007). *The New Second Generation: Non-Jewish Olim, Black Jews and Children of Migrant Workers*. *Journal of Israel studies*, 15, number 1.

15 Crul, M., & Doornenik, J. (2003). *The Turkish and Moroccan Second Generation in the Netherlands: Divergent Trends between and Polarization within the Two Groups*. *International Migration Review*, 37(4), 1039-1064.

Crul, M., & Vermeulen, H. (eds) (2003b). *The future of the second generation: the integration of migrant youth in six European countries*. *Special issue of International Migration Review*, 37(4): 965-1144.

συμμετείχαν στο πρόγραμμα ήταν ντροπαλά και είχαν χαμηλή αυτοεκτίμηση. Τα αγόρια από την άλλη μεριά ήταν φοβερά εξωστρεφή και είχαν την τάση να οργανώνονται σε συμμορίες. Πολλές φορές και οι γονείς και οι δάσκαλοι θεωρούσαν τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ως «χαμένη περίπτωση». **Το γεγονός ότι οι καθοδηγητές ήταν μέλη της δικής τους κοινότητας λειτουργησε ευεργετικά προς τα παιδιά αυτά.** Η έμφαση στο πρόγραμμα ήταν στη διαδικασία παρά στο αποτέλεσμα. Ο καθοδηγητής και ο μαθητής συναντιόντουσαν, προκειμένου ο τελευταίος να πει ποια πράγματα θεωρούσε σημαντικά, ως προτεραιότητα ή τι ήθελε να αλλάξει από τη ζωή του. Η συμπεριφορά αποτελούσε το πρώτο πεδίο στόχευσης των συναντήσεων του καθοδηγητή με τους μαθητές. Η έμφαση δινόταν στο να απομονωθούν τα στοιχεία εκείνα που προκαλούσαν εριστικές συμπεριφορές, τάση για απομόνωση, επιθετικότητα κ.α., προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά. Το δεύτερο στοιχείο, κεντρικό στην παρέμβαση, ήταν η έννοια της εμπιστοσύνης. Οι σχέσεις εμπιστοσύνης είναι πολύ σημαντικές για τα παιδιά αυτά. Η σύνδεση με τους φίλους και το «κίνητρο απόδοσης» έχει να κάνει με τις σχολικές τους επιδόσεις. Οι φίλοι τους είχαν άμεση σχέση με το πως έβλεπαν το σχολείο και ο χρόνος, τον οποίο περνούσαν μαζί τους, επηρέαζε το χρόνο που αφιέρωναν για τη σχολική τους εργασία. Η «πίεση» που αισθάνονταν από τους φίλους τους, για να αποτελέσουν όλοι μία ομάδα, ήταν ένας καθοριστικός παράγοντας. Στο πλαίσιο αυτό, ο καθοδηγητής αναγνώριζε την ανάγκη του μαθητή να ανήκει σε μία ομάδα στην ηλικία του, αλλά την ίδια στιγμή έκανε ξεκάθαρο ότι δεν μπορούσε ο μαθητής να αφήνει τον εαυτό του «έρμαιο» στην ομάδα. Οι γονείς επίσης δεν μπορούσαν πολλές φορές να πάρουν συγκεκριμένα μέτρα εκτός από τον να απαγορεύουν στα παιδιά τους να κάνουν παρέα με τους φίλους αυτούς. Η κεντρική ιδέα της καθοδηγησης είναι ότι χρησιμοποιεί τη γνώση που πηγάζει από την ίδια την κοινότητα και όχι απ' έξω. Ο μεγάλος αριθμός δεύτερης γενιάς Μαροκινών φοιτητών στο Πανεπιστήμιο αποδεικνύει ότι η έννοια της καθοδηγησης και συμβουλευτικής αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο ανθρώπινης ανάπτυξης, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως καλή πρακτική, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της κάθε κοινότητας μεταναστών.

Στη Μεγάλη Βρετανία¹⁶ επίσης, οργανώθηκε και εφαρμόστηκε πρόγραμμα για την ενίσχυση της επίδοσης των μεταναστών μαθητών.

Οι έρευνες για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος έδειξαν ότι η απαρέγκλιτη εφαρμογή του, καθώς και η αυξημένη χρηματοδότηση του αποτέλεσαν κρίσιμους παράγοντες για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων. Παρά τις αδυναμίες που εντοπίσθηκαν στη στρατηγική, αναδείχθηκαν μερικά θετικά χαρακτηριστικά, όπως η **αλλαγή στη στόχευση από την «υποστήριξη της δεύτερης γλώσσας» στην «αντιμετώπιση» των χαμηλών επιδόσεων.** Προέκυψε ακόμη ένα νέο, καινούριο και ξεκάθαρο πλαίσιο που **αφορούσε συγκεκριμένες ομάδες και όχι όλους τους μετανάστες εν γένει. Διασφαλίστηκε ότι η χρηματοδότηση θα αφορούσε μόνο το πρόγραμμα και όχι άλλες ανάγκες των σχολείων.** Τέλος, αναδείχτηκε ο διευρυμένος ρόλος των τοπικών αρχών εκπαίδευσης. **Τα σχολεία που είχαν τα καλύτερα αποτελέσματα στις επιδόσεις των μαθητών μεταναστών ήταν αυτά όπου οι τοπικές εκπαιδευτικές αρχές είχαν ενεργό ρόλο και υποστήριζαν τις ομάδες των μεταναστών με διάφορες πρωτοβουλίες.**

Η εφαρμογή συστηματικής υποστήριξης στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας, όπως γίνεται **στην Αγγλία, την Ολλανδία και τη Γερμανία** δείχνει ότι μπορεί να είναι αποτελεσματική, μόνο αν τα

16 Vertovec, S. (2006). *The emergence of superdiversity in Britain*, Retrieved from Centre on Migration, Policy and Society, Working paper no 25, http://www.compas.ox.ac.uk/working_Papers

προγράμματα εφαρμόζονται συστηματικά έχουν υψηλά κριτήρια ποιότητας, συγκεκριμένες αρχές και στόχους. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί που παρέχουν την υποστήριξη στην εκμάθηση της γλώσσας θα πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι στον τρόπο διδασκαλίας της γλώσσας ως δεύτερη. Αυτό προϋποθέτει την ενεργοποίηση των πανεπιστημίων για τους νέους εκπαιδευτικούς που είναι ακόμη φοιτητές, αλλά και ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης για τους εκπαιδευτικούς που είναι ήδη στο εκπαιδευτικό σύστημα εδώ και πολλά χρόνια. Επίσης αναδεικνύεται η ανάγκη για συνεργασία ανάμεσα στον εκπαιδευτικό που στηρίζει την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας με τους εκπαιδευτικούς της τάξης.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εποχή της παγκοσμιοποίησης παρέχουν νέες δυνατότητες στο πεδίο της ένταξης των παιδιών των μεταναστών και κυρίως της κοινωνικοποίησής τους. Πολλοί νέοι μετανάστες και μέλη της «δεύτερης γενιάς» ανακαλύπτουν τις δυνατότητες που τους παρέχει το ψηφιακό περιβάλλον σε σχέση με τον φυσικό τους κόσμο. Στο διαδραστικό αυτό περιβάλλον, συνήθως, μπορούν και σχεδιάζουν «ιδανικές ταυτότητες» χωρίς βέβαια κάποιο ιδιαίτερο σκοπό παρά μόνο τη χαρά του παιχνιδιού. Αυτές όμως οι δραστηριότητες μπορούν να συμβάλουν σε ένα «προσωπικό κέρδος» γι'αυτά τα παιδιά από πολιτιστικής και κοινωνικής πλευράς.

Το παιχνίδι ως μέσο διάδρασης μπορεί να αποτελέσει για αυτά τα παιδιά σημαντικό εργαλείο κοινωνικοποίησης. Σ' αυτό το πλαίσιο έχει αποδειχτεί ότι τα παιχνίδια διάδρασης επιτρέπουν στους «παικτες» τη δημιουργία μίας ισχυρής κοινωνικής δικτύωσης πάνω και πέρα από τις συνήθεις κοινές ομάδες στις οποίες τα παιδιά των μεταναστών δημιουργούν και εντάσσονται. Καθώς το διαδραστικό περιβάλλον τους παρέχει «ασφάλεια» μπορούν και εξωτερικεύονται ευκολότερα, επικοινωνούν άμεσα και αυθεντικά και κυρίως μπορούν να μοιράζονται ιδέες, ανησυχίες κ.α. Η συμμετοχή στα διαδραστικά αυτά παιχνίδια είναι χαμηλού κόστους, ενώ πάρα πολλά από αυτά αποτελούν και μέρος εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Στη Γαλλία¹⁷, για παράδειγμα, το Ακαδημαϊκό Κέντρο για τους νεοεισερχόμενους μετανάστες και για τα ονομαζόμενα «παιδιά του ταξιδιού» (CASNAV-Centres académiques pour les nouveaux arrivants et enfants du voyage) προτείνει διαδικτυακά εργαλεία για τους νέους μαθητές. Το αντίστοιχο τμήμα στο Montpellier CASNAV team παρουσίασε ένα μάθημα ενσωμάτωσης σε CD-ROM (Cours de rattrapage intégré), στο οποίο είχαν συμπεριληφθεί διάφορες ενότητες εκμάθησης της γλώσσας. Το CD αυτό προτείνει μία σειρά από κείμενα, προγράμματα και συνδέσεις για δασκάλους και μαθητές σε τάξεις με υψηλά ποσοστά μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει μαθήματα εκμάθησης Γαλλικών, σημειώσεις πάνω στις οποίες κανείς μπορεί να εργαστεί και διάφορες εξετάσεις σε πολλά θέματα. Επίσης στη Γαλλία, το Υπουργείο Παιδείας ανέπτυξε ένα διαδικτυακό πρόγραμμα με την ονομασία «Néuphar», το οποίο στοχεύει σε παιδιά και εφήβους που η γνώση της Γαλλικής γλώσσας είναι ελάχιστη ή χρειάζεται ενίσχυση. Στο πρόγραμμα αυτό, υπάρχουν Video clips που δείχνουν σκηνές από τη σχολική ζωή (την καφετέρια, το προαύλιο, τον χώρο άθλησης κ.α.) και τις σχολικές δραστηριότητες των μαθητών. Το οπτικοακουστικό αυτό υλικό είναι δίγλωσσο, τόσο στα Γαλλικά όσο και σε άλλες γλώσσες (Αραβικά, Κινεζικά κ.α.), ενώ υπάρχουν και οδηγοί/εγχειρίδια τα οποία ο μαθητής μπορεί να «κατεβάσει» μέσω ιστοσελίδων. Σε κάποια άλλα σχολεία της Γαλλίας, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα προβλέπει για κάθε τάξη τη δημιουργία της δικής της ιστοσελίδας, στην οποία μπορούν να αναφερθούν στη σχολική τους εμπειρία, να ανταλλάξουν απόψεις, να δικτυωθούν με άλλα σχολεία κ.α.

17 Στην ιστοσελίδα του κέντρου www.casnav.ac-aix-marseille.fr παρουσιάζεται αναλυτικά το υλικό εκπαίδευσης.

Άξονας 2. Εργασία-Απασχόληση

(Το κείμενο που ακολουθεί για την εργασία- απασχόληση, έχει συγγραφεί από τον κ.Μπούζα Νικόλαο, ερευνητή του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών)

Το Σεμινάριο για την ενσωμάτωση των παιδιών των μεταναστών στην αγορά εργασίας που έλαβε χώρα στις Βρυξέλες πριν δύο χρόνια με τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του ΟΟΣΑ¹⁸ κατέληξε σε ορισμένα πολύ σημαντικά συμπεράσματα που αφορούν τα εμπόδια, τις πολιτικές και τις προοπτικές ενσωμάτωσης των παιδιών των μεταναστών και των μεταναστών δεύτερης γενιάς (στο εξής: μετανάστες δεύτερης γενιάς) στην αγορά εργασίας¹⁹. Αναδεικνύουν όμως σημαντικά και το γεγονός της οριζόντιας διασύνδεσης εκπαίδευσης-απασχόλησης.

Πρώτον, διαπιστώθηκε ότι ένα από τα βασικά εμπόδια για την εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστών δεύτερης γενιάς αποτελεί η έλλειψη προσωπικών δικτύων. Ο παράγοντας αυτός επηρεάζει αρνητικά την ενσωμάτωση των μεταναστών δεύτερης γενιάς στην απασχόληση και αυτό γιατί στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ η πλειοψηφία των θέσεων εργασίας καλύπτεται μέσω προσωπικών δικτύων και γνωριμιών, τις οποίες στερούνται εν πολλοίς οι γονείς μετανάστες και τα παιδιά τους.

Δεύτερον, τα παιδιά των μεταναστών αντιμετωπίζουν διακρίσεις στην αγορά εργασίας είτε λόγω των χαμηλότερων εκπαιδευτικών/ εργασιακών προσόντων τους σε σχέση με τα γηγενή παιδιά, είτε λόγω της προτίμησης των εργοδοτών στο γηγενές εργατικό δυναμικό. Η ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων/ πολιτικών ατομικής συμβουλευτικής για την αγορά εργασίας και τη μετάβαση από το σχολείο στην αγορά εργασίας θεωρούνται αποτελεσματικές παρεμβάσεις υπέρ της εργασιακής ενσωμάτωσης των παιδιών των μεταναστών.

Τέλος, σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι οι μετανάστες που έχουν αποκτήσει ιθαγένεια έχουν καλύτερα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας σε σύγκριση με τους ξένους. Για παράδειγμα, η πολιτογράφηση ανοίγει την πρόσβαση στις θέσεις απασχόλησης του δημόσιου τομέα. Άλλα, η επίπτωσή της είναι ευρύτερη γιατί στο θέμα της χορήγησης ιθαγένειας φαίνεται να αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την άρση αμφιβολιών των εργοδοτών που σχετίζονται-μεταξύ άλλων- με τη διάρκεια παραμονής και την άδεια εργασίας του μετανάστη στη χώρα.

Στις χώρες της ΕΕ, αλλά και αλλού, εφαρμόζεται πληθώρα πολιτικών, μέτρων και παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστών και ειδικότερα των μεταναστών «δεύτερης γενιάς». Σε γενικές γραμμές, οι πολιτικές, τα μέτρα και οι παρεμβάσεις αποσκοπούν στη βελτίωση των επαγγελματικών προσόντων της ομάδας στόχου, τη διευκόλυνσή τους στη μετάβαση από το σχολείο στην αγορά εργασίας, στην παροχή κινήτρων προς τους εργοδότες για την απασχόληση των μελών της ομάδας στόχου, στην παροχή κινήτρων (οικονομικών-φορολογικών) για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας από τα μέλη της ομάδας στόχου, στην ευαισθητοποίηση των εργοδοτών και του ευρύτερου κοινού για τα θέματα της απασχόλησης των μελών της ομάδας στόχου, στην οικονομική υποστήριξη για τα μέλη της ομάδας στόχου που βρίσκονται σε ανάγκη (επιδόματα

18 OECD-EC (2009). *The Labour Market Integration of the Children of Immigrants: Main Determinants of Educational and Labour Market Outcomes*, Seminar co-organised by the European Commission and the OECD, 1st October 2009, Hotel Crowne Plaza, Brussels.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=207&furtherEvents=yes&langId=en>

19 Το τμήμα αυτό σπρίζεται στο: OECD-EC (2009), σ. 3-11

ανεργίας, οικονομική υποστήριξη), κλπ²⁰.

Ως γνωστόν, η **Νορβηγία** είναι μια από τις πλουσιότερες χώρες του ΟΟΣΑ με εκτεταμένο και αποτελεσματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας. Έχει μικρή εμπειρία στο χειρισμό μεταναστευτικών ροών, αλλά έχει αναπτύξει πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών και των παιδιών τους.

Ένα από τα σημαντικά και αποτελεσματικά μέτρα για την εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστών και των παιδιών τους είναι η απασχόλησή τους στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα, ο οποίος απασχολεί σχεδόν το ήμισυ του εργατικού δυναμικού της χώρας. Επιπλέον, από το 2009 όλες οι ιδιωτικές επιχειρήσεις που απασχολούν πάνω από 50 άτομα είναι υποχρεωμένες να προσλαμβάνουν μετανάστες. Εφαρμόζεται επίσης θετική διάκριση υπέρ των μεταναστών στην πρόσληψη σε εργασία, με την έννοια ότι όταν δύο υποψήφιοι για μία θέση ισοβαθμούν ή έχουν μικρή διαφορά στα προσόντα, προτιμάται ο/η μετανάστης/ τρια. Το μέτρο της υποχρεωτικής απασχόλησης μεταναστών δεν ισχύει προς το παρόν για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις²¹.

Στη Γαλλία, το 2004 υπογράφηκε ο «Χάρτης Διαφορετικότητας» από 30 μεγάλες επιχειρήσεις, ο οποίος περιλαμβάνει 6 άρθρα και αποσκοπεί στο να δείξει ότι η επιχειρηση συμφωνεί: στις μηδιακίσεις, στη διαφορετικότητα και στην προώθηση των ίσων ευκαιριών στην απασχόληση. Το όφελος της επιχειρησης είναι η βελτίωση του κύκλου εργασιών της. Μέχρι σήμερα έχουν υπογράψει το «Χάρτη Διαφορετικότητας» 2500 δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Από το 2005, έχει αναπτυχθεί ένας μηχανισμός παρακολούθησης του θεσμού χορήγησης τιμητικών διακρίσεων για την αποδοχή της διαφορετικότητας, ο οποίος διοικείται από μια διοικούσα επιτροπή όπου συμμετέχουν οικονομικά δίκτυα, εργοδότες και οι Γαλλικές αρχές. Μέχρι το 2009, 24 επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα είχαν λάβει την τιμητική διάκριση της διαφορετικότητας στη διοίκηση του προσωπικού. Ο θεσμός έχει ήδη διαδοθεί στη Γερμανία, στην Ισπανία και προσφάτως στην Ιταλία²².

Το οικονομικό όφελος των επιχειρήσεων που υιοθετούν τη διαφορετικότητα οφείλεται «και στο γεγονός ότι η πρόσληψη μεταναστών μπορεί να αυξήσει την πελατεία των επιχειρήσεων. Λόγω της πρόσληψης, οι μετανάστες της τοπικής κοινωνίας δείχνουν προτίμηση σε αυτές τις επιχειρήσεις. Μάλιστα, πολλές επιχειρήσεις προσλαμβάνουν μετανάστες που προέρχονται από χώρες στις οποίες δραστηριοποιούνται. Τους εργαζόμενους σε αυτές μετανάστες χρησιμοποιούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ της επιχειρησης και της χώρας προέλευσής τους²³».

20 Για μια σχετικά αναλυτική παρουσίαση των πολιτικών, μέτρων και παρεμβάσεων υπέρ της απασχόλησης των νέων, όπου περιλαμβάνονται και οι μετανάστες δεύτερης γενιάς στις χώρες της ΕΕ, στο: EC (2011). *Youth employment measures, European Employment Observatory Review, Brussels*, σ.3-3-1

21 Περισσότερα στο: Liebig Th. (2009). *The Labour Market Integration of Immigrants and their children in Norway*, <http://www.oecd.org/dataoecd/35/17/43247521.pdf>

22 Περισσότερα: Aubert P. (2009). *Policies to enhance diversity in recruitment and professional development*, OECD-EC, (2009), *The Labour Market Integration of the Children of Immigrants: Main Determinants of Educational and Labour Market Outcomes, Chapter 10, Seminar co-organised by the European Commission and the OECD, 1st October 2009, Hotel Crowne Plaza, Brussels*. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=207&furtherEvents=yes&langId=en>

23 Κονδύλη Δ. Θανοπούλου Μ., Μουρίκη Α., Στρατουδάκη Χ., Τζωρτζοπούλου Μ. (2010). *Έρευνα για καλές πρακτικές που εφαρμόζονται στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και αφορούν μετανάστριες στον τομέα της απασχόλησης*, EKKE-EKKA, Αθήνα -Μάιος 2010, σ. 191

Οι μελέτες για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών εργασιακής ενσωμάτωσης των μεταναστών «δεύτερης γενιάς» στις Ευρωπαϊκές και μη χώρες υποδοχής μεταναστών²⁴ έχουν δείξει ότι διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα και εξαρτάται κυρίως από τη μακροχρόνια η μη εμπειρία στην δι-αχείριση μεταναστευτικών ροών, την επικρατούσα αντίληψη για το τι θεωρείται εργασιακή ενσωμάτωση, την έκταση των πολιτικών, την καταπολέμηση των φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, κλπ.

Όπως είναι γνωστό, **η Γερμανία** έχει μακροχρόνια εμπειρία στη διαχείριση μεταναστευτικών ροών, αλλά καθυστέρησε στην εκπόνηση και εφαρμογή πολιτικών/ προγραμμάτων εργασιακής ενσωμάτωσης των μεταναστών «δεύτερης και τρίτης γενιάς». Όπως έχει διαπιστωθεί, «η γερμανική πολιτική ένταξης ξεκίνησε από μεμονωμένα προγράμματα για να καταλήξει σήμερα σε ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων και δράσεων ένταξης που προσφέρονται είτε από το κράτος είτε από μια πληθώρα μη κυβερνητικών φορέων²⁵». Η σταδιακή μεταβολή της γερμανικής πολιτικής ένταξης των μεταναστών συναρτάται αφενός με την παραδοχή ότι η επιτυχής ένταξη των αλλοδαπών είναι βασική προϋπόθεση για την ειρηνική συμβίωση των γηγενών με τους αλλοδαπούς και αφετέρου με την αναγνώριση ότι η πολιτική ένταξης είναι αναπόσπαστο τμήμα της συνολικής μεταναστευτικής πολιτικής. Η γερμανική πολιτική στηρίζεται στην άποψη ότι «μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στο ζήτημα της ένταξης απαιτεί τη συνεργία μιας σειράς πολιτικών, που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη σχολική και επαγγελματική εκπαίδευση, τις κοινωνικές παροχές, την εργασία, την προώθηση και προστασία των νέων, την ισότητα των δύο φύλων, την ανάπτυξη των πόλεων, κλπ.²⁶».

Το αποτέλεσμα της μακροχρόνιας εμπειρίας και της συνεχούς ενασχόλησης των Γερμανικών αρχών και των φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της ένταξης των μεταναστών είναι η μετεξέλιξη όλων των ειδών παρεμβάσεων σε ένα Εθνικό Πρόγραμμα Ένταξης, ενώ ένα σημαντικό εργαλείο - εκτός της συνεχούς αξιολόγησης όλων των παρεμβάσεων- «για έναν αποτελεσματικότερο συντονισμό και μια καλύτερη οργάνωση των πολιτικών ένταξης της χώρας αποτελεί η καταγραφή όλων των ένταξιακών δράσεων, που υλοποιούνται σε ολόκληρη τη γερμανική επικράτεια, και η υποβολή προτάσεων για την περαιτέρω ανάπτυξη και βελτίωσή τους...»²⁷

Στη Γερμανία, το Βέλγιο, την Αυστρία και την Ισλανδία, εκτός των εφαρμοζομένων προγραμμάτων για τον περιορισμό της σχολικής διαρροής από το εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών που προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικά ομάδες - μεταξύ των οποίων είναι και τα παιδιά των μεταναστών - τα νεαρά άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο θεωρούνται ότι βρίσκονται σε εξαιρετικά μειονεκτική θέση είτε γιατί αντιμετωπίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους συνομήλικους γηγενείς είτε γιατί τα εκπαιδευτικά/ επαγγελματικά τους προσόντα είναι κατώτερα σε σύγκριση με αυτά των γηγενών.²⁸

24 Για παράδειγμα τέτοιες μελέτες είναι: Καβουνίδου Τζ. κ.ά. (2006). *Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία, Ι.Μ.Ε.Π.Ο., Αθήνα, Σεπτέμβριος*
Καβουνίδου, Τζ., Κόντης Α., Λιανός Θ., & Φακιολάς Ρ. (Επ.) (2008). *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές, Τομ. Α και Β, ΙΜΕΠΟ, Αθήνα,*

Χαλιάπα Α. (2009). *Ενσωμάτωση των μεταναστών: Η προβληματική της Δεύτερης Γενιάς, Διδακτορική Διατριβή, Χαροκόπειο Παν/μιο, Αθήνα, Κεφάλαιο 7, σ. 160-187*

25 Καβουνίδου Τζ., κ.ά. (2006). σ. 45

26 Καβουνίδου Τζ., κ.ά. (2006). σ. 45

27 Καβουνίδου Τζ., κ.ά., (2006),σ. 46.

28 Για μια συνοπτική παρουσίαση των ιδιαίτερων προβλημάτων των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας των προαναφερομένων χωρών στο: European Commission (EC) (2011). *Youth employment measures 2010, European Employment Observatory Review, Brussels, σ. 27* <http://ec.europa.eu/social/publications>

Πιο συγκεκριμένα, στη Γερμανία διαπίστωσαν ότι τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο έχουν αφενός χαμηλότερα εκπαιδευτικά εφόδια και αφετέρου μικρότερη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης-μαθητείας²⁹. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν προκύψει, παρόλο που η Γερμανία επιτρέπει πλέον την σχετικά εύκολη πολιτογράφηση των παιδιών των μεταναστών που έχουν γεννηθεί στη χώρα ως μέσο για την ευκολότερη ενσωμάτωσή τους στη γερμανική κοινωνία³⁰, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει ένα εκτεταμένο και οργανωμένο δίκτυο συμβουλευτικών υπηρεσιών για μετανάστες και υπηρεσίες υποστήριξης στην εκπαίδευση (προσχολική, σχολική και επαγγελματική κατάρτιση) για τα παιδιά των μεταναστών³¹. Για να αντιμετωπισθεί αυτή η κατάσταση το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικογενειών, Συνταξιούχων, Γυναικών και Νεολαίας, παρέχει ένα άμεσο πρόγραμμα υποστήριξης για τους νέους με μεταναστευτικό υπόβαθρο το οποίο διεκπεραιώνεται από τις 400 δομές στήριξης με στόχο τη διευκόλυνση της μετάβασης των νέων ηλικίας 12-17 ετών από το σχολείο στην απασχόληση.

Συμπερασματικά, η Γερμανία έχει καταφέρει να αναπτύξει και να εφαρμόσει ένα Εθνικό Πρόγραμμα Ενσωμάτωσης το οποίο συμπεριλαμβάνει και συντονίζει όλες τις παρεμβάσεις υπέρ των μεταναστών που υλοποιούνται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Οι παρεμβάσεις αφορούν όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα και τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας των μεταναστών δεύτερης γενιάς. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην παροχή μαθημάτων γλώσσας και πολιτισμού στους μετανάστες με ανεπαρκή γνώση των Γερμανικών. Η καλή γνώση της γλώσσας θεωρείται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ισότιμη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και την κοινωνία ευρύτερα. Παράλληλα, έχει δημιουργηθεί ένα εκτεταμένο δίκτυο δομών που απευθύνονται σε όλους τους μετανάστες και πρόσφυγες προσφέροντας συμβουλευτικές υπηρεσίες και πολυάριθμα προγράμματα ένταξης. Παρ' όλα αυτά, οι μετανάστες «δεύτερης γενιάς» εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις στην αγορά εργασίας.

Οι μελετητές της εξέλιξης της μεταναστευτικής πολιτικής και της πολιτικής ενσωμάτωσης των μεταναστών **στη Γαλλία** συμφωνούν ότι η εξέγερση των μεταναστών «δεύτερης γενιάς» με γαλλική υπηκοότητα στα πρόστια των γαλλικών πόλεων -κυρίως του Παρισιού- τον Νοέμβριο του 2005, «καταδεικνύουν, σύμφωνα με τις αναλύσεις πανεπιστημιακών, πολιτικών, δημοσιογράφων, κ.ά., την αποτυχία του μοντέλου της αφομοίωσης που ακολουθεί η Γαλλία³²».

Η Γαλλία έχει ίσως την πλέον μακρόχρονη εμπειρία ως χώρα υποδοχής μεταναστών σε σχέση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες και έχει αναπτύξει πολιτικές εργασιακής ενσωμάτωσης που «στοχεύουν κυρίως στο να ενισχύσουν τις ευκαιρίες, όχι αποκλειστικά των αλλοδαπών, αλλά των εφήβων και νέων γενικότερα. Αφορούν την εκπαίδευση, την προετοιμασία για την οικονομική ενεργό ζωή και το κοινωνικό περιβάλλον. Επίσης, κάποια μέτρα στοχεύουν στην υποστήριξη των νέων για εύρεση εργασίας και άλλα απευθύνονται ειδικά σε περιθωριοποιημένους νέους, προσφέροντάς τους κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών³³».

Με δεδομένο ότι στη Γαλλία, οι νέοι που προέρχονται από υποβαθμισμένες περιοχές υπεραντιπροσωπεύονται στην ανεργία, στα προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης και στους χαμη-

²⁹ EC (2011). σ.27

³⁰ Χαλιάπα Α. (2009). σ. 181

³¹ Καβουνίδου Τζ., κ.ά. (2006). σ. 46.

³² Καβουνίδου Τζ., κ.ά. (2006). σ. 73

³³ Χαλιάπα Α. (2009). σ. 166

λούς μισθούς³⁴, μπορούν να συμμετέχουν σε δράσεις / προγράμματα «που στοχεύουν στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας (με τη δημιουργία φορολογικά ελαφρυμένων ζωνών), την παροχή εργασίας, την αποκατάσταση των ίσων ευκαιριών δια μέσου της εκπαίδευσης, τον εκσυγχρονισμό της στέγασης, κλπ)³⁵.

Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι το Γαλλικό μοντέλο ένταξης των μεταναστών στηρίζεται στην εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας, στη σχετικά εύκολη απόκτηση της ιθαγένειας από τους μετανάστες «δεύτερης γενιάς» και σε μέτρα υποστήριξης της εκπαίδευσης και της εργασιακής ενσωμάτωσης. Έχει σημαντικά αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών των μεταναστών που είναι σχεδόν εφαμίλλο με το αντίστοιχο των γηγενών, αλλά παρουσιάζει μεγάλες αδυναμίες στην επίτευξη του στόχου της εργασιακής ενσωμάτωσης λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν όταν εισέρχονται στην αγορά εργασίας. Το γεγονός αυτό «ερμηνεύεται τόσο από την ευρεία ύπαρξη διακρίσεων όσο και από το γεωγραφικό διαχωρισμό, ενώ το φυλετικό και θρησκευτικό στοιχείο φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στον αποκλεισμό τους από την αγορά εργασίας³⁶».

Η Ολλανδία³⁷, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, θέσπισε μια κυβερνητική πολιτική ένταξης για τους μετανάστες στηριζόμενη στις αρχές του κράτους πρόνοιας με έντονα στοιχεία πολυπολιτισμικής φιλοσοφίας. Στο κοινωνικό-οικονομικό πεδίο, οι βασικοί άξονες της πολιτικής ένταξης ήταν: αγορά εργασίας/ ανεργία, παιδεία, στέγαση. Το 2005 αξιολογήθηκε η πολιτική ένταξης και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτή δεν βοήθησε σημαντικά τους μετανάστες να ξεφύγουν από τη φτώχεια, την ανεργία και την περιθωριοποίηση, ή ότι δεν συνέβαλε στη μείωση του κοινωνικο-οικονομικού χάσματος ανάμεσα στους γηγενείς και τους μετανάστες. Έτσι, «από το 2003 εμφανίζεται μια νέα πολιτική ένταξης στην Ολλανδία, η οποία εισάγει δύο νέα στοιχεία. Πρώτον τη διαδικασία πολιτογράφησης ή την απόκτηση της Ολλανδικής ιθαγένειας βασισμένη στη γνώση της ολλανδικής γλώσσας και τη συμφωνία με τις βασικές αξίες της ολλανδικής δημοκρατίας. Δεύτερον η ένταξη του μετανάστη ορίζεται ως καθαρά προσωπική του ευθύνη³⁸».

Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι η μεταστροφή του Ολλανδικού μοντέλου ένταξης των μεταναστών από τη θεώρησή τους ως ευάλωτη κοινωνικά ομάδα που έχρηζε παντός είδους υποστήριξης προς την έννοια του πολίτη με ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους γηγενείς, ενέχει στοιχεία αβεβαιότητας ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο γιατί τίποτα δεν εξασφαλίζει ότι η απόκτηση ιθαγένειας που είναι ο τελικός στόχος της πολιτικής ένταξης θα συμβάλλει στην εξάλειψη των διακρίσεων που υφίστανται οι πολίτες πλέον με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

34 EC (2011). σ.28

35 Χαλιάπα Α. (2009). σ. 166

36 Χαλιάπα Α. (2009). σ. 174-175

37 Αναλυτική παρουσίαση των πολιτικών ένταξης των μεταναστών στην Ολλανδία: Καβουνίδου Τζ. κ.ά. (2006). σ. 105-122

38 Καβουνίδου Τζ. κ.ά. (2006). σ. 121

Άξονας 3. Η ένταξη σε τοπικό επίπεδο

Οι εθνικές στρατηγικές ένταξης σε πολύ μεγάλο βαθμό έχουν δείξει ότι δεν πετυχαίνουν πάντα τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Τόσο το ίδιο το φαινόμενο της μετανάστευσης όσο και η «δεύτερη γενιά μεταναστών» ως πεδία διαμόρφωσης πολιτικής φαίνεται ότι λειτουργούν καλύτερα όταν εντάσσονται σε ένα τοπικό-αποκεντρωμένο επίπεδο απ' ότι σε ένα γενικότερο εθνικό πλαίσιο.

Επιπλέον η διαρθρωμένη επικοινωνία και ο διάλογος μεταξύ ευρωπαϊκών, εθνικών και τοπικών επιπέδων διακυβέρνησης καθιστά δυνατή την πρόβλεψη και την εκτίμηση του αντίκτυπου των μέτρων που λαμβάνονται στα διάφορα επίπεδα. Επίσης, τα αποτελέσματα των προγραμμάτων ένταξης σε ένα επίπεδο μπορούν να τροφοδοτήσουν τις πολιτικές σε άλλα επίπεδα. Πολλές τοπικές κυβερνήσεις άρχισαν να αντιμετωπίζουν την ένταξη ως ένα θέμα ενσωμάτωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι δήμαρχοι ή οι αντιδήμαρχοι διαδραματίζουν ηγετικό και ορατό ρόλο. Τις περισσότερες φορές, ορίζεται μια ειδική ομάδα ή ένα γραφείο για την προώθηση της ενσωμάτωσης ως προτεραιότητα για όλη τη διοίκηση. Και στις δύο περιπτώσεις, την ευθύνη για την εφαρμογή των συγκεκριμένων πολιτικών την έχουν οι μεμονωμένες υπηρεσίες. Ο στιβαρός και ορατός ηγετικός ρόλος των δημάρχων και/ή των εκλεγμένων τοπικών υπαλλήλων για θέματα ένταξης είναι καθοριστικός για μια συνεκτική προσέγγιση της ένταξης σε πολλαπλούς τομείς πολιτικής και συμβάλλει στη γεφύρωση της απόστασης μεταξύ κυβερνησης και μονίμων κατοίκων με ή χωρίς μεταναστευτικό ιστορικό.

Στρατηγικές και στόχοι της ένταξης σε τοπικό επίπεδο

Όταν αποφασίζουν να δραστηριοποιηθούν περισσότερο όσον αφορά την ένταξη, οι τοπικές κοινότητες μπορούν να αναπτύξουν την έννοια της ένταξης ή μία στρατηγική. Συχνά, πρόκειται για μια διαδικασία συμμετοχής, κατά την οποία οι βασικοί συντελεστές στην τοπική κοινότητα βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα όπως: Ποιοι είναι οι γενικοί στόχοι μας όσον αφορά την ένταξη; και Πώς μπορούν αυτοί να συνδεθούν με τις βασικές ανάγκες και τα προβλήματα που εντοπίζονται στην κοινότητά μας; Μπορούμε να ορίσουμε από κοινού τις προσδοκίες μας; Ποιες προτεραιότητες πρέπει να καθοριστούν, ποιοι συγκεκριμένοι στόχοι πρέπει να τεθούν και πώς μπορούν να επιτευχθούν; Οι τοπικές κοινότητες μπορούν να χαράξουν στρατηγικές ένταξης μεμονωμένα ή να εμπνευστούν από τις ιδέες και τις εμπειρίες άλλων για να προσδιορίσουν κοινές αρχές και κοινούς στόχους. Στη Γερμανική πόλη Solingen³⁹, η διαπολιτισμική προσέγγιση «Όραμα συνύπαρξης 2010» αναπτύχθηκε σε συμμετοχική βάση. Αντιπρόσωποι των δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών και οργανώσεων συναντιόνταν επί δύο έτη σε ομάδες εργασίας. Τα θέματα στα οποία δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή ήταν η απασχόληση, η υγεία, η στέγαση, οι νέοι και το σχολείο. Οι ομάδες προσδιόρισαν προβλήματα, πραγματοποίησαν απογραφή των υφιστάμενων προγραμμάτων και υπηρεσιών και καθόρισαν στόχους. Προς το παρόν, η διοίκηση αναπτύσσει ένα σύστημα δεικτών για να βοηθήσει το σχεδιασμό.

Τα μέλη της ομάδας Eurocities, ενός δικτύου 128 μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων, υιοθέτησαν χάρτη για τη συμβολή στη χρηστή διακυβέρνηση στον τομέα της ένταξης των μεταναστών και της υποδοχής των αιτούντων άσυλο. Ο χάρτης αυτός, ο οποίος εκπονήθηκε από και για τις πόλεις, περιλαμβά-

³⁹ Maren, Borket, Wolfgang, Bosswick, Heckmann, Friedrich & Dorts, Luken-Klaßen (2010). Local integration policies for migrants in Europe Retrieved from the European Foundation for the improvement of Living and Working conditions website: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs>

νει γενικές αρχές για τους τρόπους προσέγγισης της ένταξης, καθώς και πιο συγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς που αφορούν την παροχή βασικών υπηρεσιών.

Παραδείγματα ειδικών δεσμεύσεων είναι:

- ❖ η ανάπτυξη και/ή επένδυση στην άμεση και ανοιχτή επικοινωνία με όλες τις κοινότητες με μεταναστευτικό ιστορικό, ώστε να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών που επηρεάζουν τη ζωή τους και το περιβάλλον στο οποίο ζουν
- ❖ η επένδυση στην πλήρη και διαφανή πληροφόρηση όλων των κατοίκων για την πραγματική κατάσταση της μετανάστευσης και τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική ένταξη
- ❖ η επένδυση στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, της διαχείρισής τους και των διδασκόντων ως προς την αυξανόμενη ποικιλομορφία των σπουδαστών τους, με παροχή της αναγκαίας εμπειρογνωμοσύνης σχετικά μ' αυτό το θέμα
- ❖ η ανάπτυξη προγραμμάτων διαμεσολάβησης στο πλαίσιο των υπηρεσιών υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών, ώστε να διευκολυνθεί η επικοινωνία και η κατανόηση μεταξύ επαγγελματιών και διαφόρων εθνικών ομάδων, και
- ❖ η προώθηση της πρόσβασης στις πολιτιστικές διευκολύνσεις στις πόλεις και της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή για όλους τους μετανάστες.

Οι τοπικές πολιτικές ενσωμάτωσης είναι αποτελεσματικότερες όταν εδράζονται στο σύνολο της κοινότητας. Αντί να απευθύνονται μόνο στους μετανάστες, συνδέουν μεταξύ τους όλους τους κατοίκους καθώς και την ίδια τη διοίκηση. Συχνά, απαιτούν πραγματικές αλλαγές σε ορισμένες υπηρεσίες και σε τομείς δράσης στο πλαίσιο των δήμων. Συνεπώς, η πολιτική υποστήριξη έχει ουσιαστική σημασία.

Στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορεί να δημιουργηθεί μία συγκεκριμένη διοικητική μονάδα για τα θέματα της ενσωμάτωσης. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες διαθέτουν ισχυρή παράδοση εκτεταμένης αποκέντρωσης και οι τοπικές αρχές έχουν σε αυτές την ευθύνη για πολλές από τις υπηρεσίες που παρέχονται στον πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και προσφύγων.

Η Λιθουανία, για παράδειγμα, έχει μεταφέρει σε τοπικό επίπεδο την ευθύνη υλοποίησης του προγράμματος ένταξης.

Στη **γερμανική** πόλη της **Στουτγκάρδης⁴⁰**, η υπηρεσία για την ένταξη υπάγεται άμεσα στο δήμαρχο και θέτει τα προβλήματα ένταξης στην κορυφή του πολιτικού προγράμματος δράσης. Το τμήμα για την ένταξη έχει καθήκοντα τεχνικής παρακολούθησης έναντι των υπηρεσιακών μονάδων της διοίκησης και των εταιρειών που ανήκουν στο δήμο, και διασφαλίζει ότι, για παράδειγμα, τα κέντρα απασχόλησης λαμβάνουν ουσιαστικά υπόψη την πολυμορφία των πελατών τους. Σε επίπεδο υπηρεσιών, οι προϊστάμενοι υπηρεσιών και οι αντιδήμαρχοι είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή και την αξιολόγηση της πολιτικής και των σχεδίων ένταξης. Το τμήμα για την ένταξη έχει δικό του προϋ-

40 Özbabacan, A. (2009). *Immigrant integration at the local level: comparison between Stuttgart and selected U.S. cities*. Retrieved from the Transatlantic Academy Paper Series web site: <http://www.transatlanticacademy.org/2011-paper-series>

πολογισμό και εισάγει πρότυπα σχέδια σε συνεργασία με πολυάριθμους εταίρους. Αυτά τα πρότυπα σχέδια τονίζουν τη μεταβίβαση διαπολιτισμικών αρμοδιοτήτων στις τακτικές δομές, η δε ορθή πρακτική προβάλλεται με έγκριση του δημάρχου. Η τεχνική αυτή παρακολούθηση συμπληρώνεται με την πολιτική παρακολούθηση της διεθνούς επιτροπής του δημοτικού συμβουλίου, μια συμβουλευτική επιτροπή η οποία αποτελείται από 13 εκλεγμένα μέλη του δημοτικού συμβουλίου και 12 εμπειρογνώμονες κατοίκους. Οι κάτοικοι είναι αρμόδιοι στους ακόλουθους τομείς:

- ❖ γλωσσική κατάρτιση, εκπαίδευση, αθλητικές δραστηριότητες: τρεις έδρες
- ❖ αστική ανάπτυξη, συνοχή, ασφάλεια: τρεις έδρες
- ❖ κοινωνικές υποθέσεις, νεολαία, υγεία: δύο έδρες
- ❖ επαγγελματικά προσόντα, απασχόληση, οικονομία: δύο έδρες
- ❖ πολιτιστικά θέματα, διαθρησκειακός διάλογος: δύο έδρες.

Η διεθνής αυτή επιτροπή δεν εκπροσωπεί τις ξένες υπηκοότητες, αλλά μια ομάδα εμπειρογνωμόνων η οποία εξετάζει όλους τους τομείς δράσης που αφορούν την ένταξη. Από το 2005 η διοίκηση υποβάλλει επίσης διετείς εκθέσεις για την ένταξη στο δημοτικό συμβούλιο.

Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι τοπικές αρχές είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές όταν οι υπηρεσίες που παρεμβαίνουν στη διαδικασία ένταξης, εκπορεύονται από ένα διοικητικό κέντρο σε τοπικό επίπεδο (μία υπηρεσία), επιτρέποντας έτσι στους μετανάστες την ευκολότερη πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Η Γαλλία είναι μια από τις χώρες που αξιοποιεί τη δυνατότητα αυτή βασιζόμενη σε ένα σύστημα περιφερειακών και τοπικών κέντρων υποδοχής (regional and local centers) σε ολόκληρη τη χώρα, τα οποία υποδέχονται τους μετανάστες, διαπιστώνουν τις ανάγκες τους κυρίως σε θέματα εκπαίδευσης και κοινωνικής αρωγής, τους παρέχουν συμβουλές σχετικά με τις δημόσιες υπηρεσίες και οργανώνουν την αρχική εισαγωγή τους στη γαλλική κοινωνία.

Στην Ιταλία, οι συμφωνίες που έχουν συναφθεί μεταξύ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής και των περιφερειών συντονίζουν τις πολιτικές ένταξης που εφαρμόζονται σε τοπικό επίπεδο. Η γλωσσική διδασκαλία αποτελεί βασική συνιστώσα, ιδίως στις συμφωνίες για τις περιφέρειες της Τοσκάνης, της Ούμπρια και του Βένετο⁴¹.

Το **Δανικό σύστημα**⁴² αποτελεί παράδειγμα αυτής της προσέγγισης. Βάσει του νόμου του 1999 για την ένταξη των μεταναστών, οι δήμοι έχουν την ευθύνη για την εκτέλεση των εισαγωγικών προγραμμάτων, αλλά η κυβέρνηση χρηματοδοτεί όλες τις δαπάνες. Η διάρθρωση των επιχορηγήσεων γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούνται κίνητρα στους δήμους: καταβάλλονται υψηλότερες επιχορηγήσεις για υψηλότερα επίπεδα δραστηριότητας, ενώ παράλληλα καταβάλλονται και ειδικές επιχορηγήσεις για κάθε μετανάστη ή πρόσφυγα που επιτυγχάνει στις εξετάσεις δανικής γλώσσας ή που έχει τακτική απασχόληση για διάστημα τουλάχιστον έξι μηνών. Η νομοθεσία για την ένταξη των μεταναστών περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τη συνεργασία μεταξύ των δήμων και

41 Ambrosini, M., Molina S. (2004). *Le seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia*. In Giovanni Agnelli (Ed.), *Secondi generazioni* (pp XXIII-184) Torino: Fondazione Giovanni Agnelli.
Campani, G. (1999). *La politique migratoire italienne: contrôle des frontières, régularisation et intégration*. Cahiers de l'URMIS, 5, 47-58.

42 Bosswick, Wolfgang, Lüken-Klaßen, Doris, Heckmann, Friedrich, Borkert, Maren (2009). *Local integration policies for migrants in Europe*. Retrieved from the European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions website: <http://www.eurofound.europa.eu/.../ef0631.htm>

για την ανάθεση ορισμένων καθηκόντων σε ιδιωτικές εταιρείες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Σε κάθε πόλη ή δήμο της **Φινλανδικής επαρχίας της δυτικής Uusimaa**, υπάρχει μια υπηρεσία μετανάστευσης που καθοδηγεί σειρά ομάδων που ασχολούνται με τη μετανάστευση. Πέραν των εκπροσώπων μετανάστευσης, οι ομάδες περιλαμβάνουν γενικά εκπροσώπους της υπηρεσίας κοινωνικής πρόνοιας, της υπηρεσίας απασχόλησης, του κέντρου περιθαλψης, της υπηρεσίας σχολικής εκπαίδευσης, του συστήματος εκπαίδευσης ενηλίκων, του ιδρύματος κοινωνικής ασφάλισης και της τοπικής υπηρεσίας κατοικίας. Υπάρχει ένα δελτίο για κάθε μετανάστη που επιτρέπει την παρακολούθηση του έργου και της διαδρομής του. Το δελτίο αυτό επικαιροποιείται από διάφορα μέλη της ομάδας που διατηρούν τακτική επαφή με το εν λόγω άτομο. Υπάρχουν ειδικές ομάδες για τα παιδιά, οι αποκαλούμενες παιδικές ομάδες, οι οποίες καλύπτουν όλα τα παιδιά και τους νέους μετανάστες, που πηγαίνουν στο σχολείο ή σε παιδικούς σταθμούς, και καταγράφουν την κατάστασή τους και τις ανάγκες τους για ενίσχυση ή άλλα μέτρα. Στις ομάδες αυτές συμμετέχουν δημοτικοί υπάλληλοι υπεύθυνοι για την εκπαίδευση, κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στα σχολεία, πολλοί διευθυντές σχολείων και δάσκαλοι, καθώς και εκπαιδευτές-θεραπευτές.

Εφόσον προτεραιότητα των κεντρικών κυβερνήσεων είναι η εξασφάλιση της ποιότητας των παρεχόμενων από τους δήμους υπηρεσιών, συνδέοντας για παράδειγμα άμεσα τη χρηματοδότηση με τα αποτελέσματα, μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι αυτό που χρειάζεται είναι μεγαλύτερη επιρροή (εκ μέρους των δήμων) στη διαδικασία χάραξης της πολιτικής έτσι ώστε οι εθνικοί κανονισμοί-πλαίσια να ανταποκρίνονται καλύτερα στην τοπική πραγματικότητα. Η ύπαρξη πιο ξεκάθαρων εταιρικών σχέσεων και ενός μόνιμου πλαισίου μπορούν να μετατρέψουν τις τοπικές αρχές από απλά εκτελεστικά όργανα σε φορείς με άμεση πρόσβαση στη χάραξη της πολιτικής.

Οι τοπικοί ηγέτες μπορούν να συμβάλουν στην υποστήριξη της κοινής στρατηγικής ένταξης με δημόσιες τοποθετήσεις, δίνοντας έμφαση στη συνεισφορά των μεταναστών στην κοινότητα της πόλης και εξαίροντας τη δέσμευση που αναλαμβάνεται σε εθελοντική βάση καθώς και το ρόλο των ενώσεων μεταναστών. Ιδανικά, η δέσμευση στο ανώτερο ιεραρχικό επίπεδο ενισχύεται από την ευρεία πολιτική και κοινωνική συναίνεση όσον αφορά τη σημασία της ένταξης. Αν και δεν είναι δυνατό να επιτυγχάνεται πάντα πλήρης συμφωνία σχετικά με τους στόχους της ένταξης, οι κάτοικοι, οι τοπικές οργανώσεις, η διοίκηση και τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να καταλήγουν σε μια ελάχιστη ρεαλιστική συναίνεση σε συνδυασμό με το σεβασμό για τη γνώμη των άλλων. Η διμερής συνεργασία είναι ιδιαίτερα πολύτιμη, δεδομένου ότι οι στρατηγικές ένταξης συνεπάγονται, κατά κανόνα, δημοσιονομικές δεσμεύσεις.

Το δημοτικό σχέδιο για τη μετανάστευση της πόλης της **Βαρκελώνης**⁴³ εγκρίθηκε με τη συναίνεση όλων των πολιτικών κομμάτων και τονίζει ότι η ένταξη αποτελεί κοινή ευθύνη. **Βασίζεται στην άποψη ότι η ποικιλομορφία είναι πλούτος.** Θεωρείται ότι οι μετανάστες έχουν θετικό αντίκτυπο στην ηλικιακή διάρθρωση και το ανθρώπινο κεφάλαιο της πόλης. Μόνο 2,6 % των μεταναστών είναι άνω των 65 ετών, σε σύγκριση με το 21,9 % των μόνιμων κατοίκων της Βαρκελώνης. Το 27,3 % έχει λάβει πανεπιστημιακή εκπαίδευση, με τις μετανάστριες να παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά. Το δημοτικό σχέδιο για την ένταξη εγγράφει τις πολιτικές και τα προγράμματά τους **στο πλαί-**

⁴³ Bosswick, Wolfgang, Lüken-Klaßen, Doris, Heckmann, Friedrich, Borkert, Maren (2009). Local integration policies for migrants in Europe. Retrieved from the European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions website: <http://www.eurofound.europa.eu/.../ef0631.htm>

σιο η πολυμορφία ως πλεονέκτημα. Προβλέπει σημαντικές προσαρμογές των δημοσίων υπηρεσιών, του τομέα της στέγασης κ.λπ., με σκοπό την κάλυψη των νέων αναγκών.

Οι στρατηγικές ένταξης συνδυάζουν συχνά μια γενική θεώρηση με ειδικότερους σκοπούς και στόχους. Μπορούν να γίνουν μέρος των γενικών πρακτικών αξιολόγησης και ελέγχου της διοίκησης. Πολλές τοπικές διοικήσεις υποβάλλουν επίσημες εκθέσεις στο δημοτικό συμβούλιο, και η ένταξη μπορεί να έχει μια δική της αναγνωρισμένη θέση σ' αυτές τις εκθέσεις.

Οι υπηρεσίες μπορούν επιπλέον να προβαίνουν σε αυτό-αξιολόγηση και να καθορίζουν προθεσμίες για την ολοκλήρωση συγκεκριμένων στόχων. Τα δεδομένα για τη στήριξη των αξιολογήσεων μπορούν να λαμβάνονται από έρευνες που αφορούν τη νοοτροπία και τη συμπεριφορά, από αρχεία για τη χρησιμοποίηση των δημοτικών υπηρεσιών, από σχολικά στατιστικά στοιχεία, από στατιστικές κατοχής σπιτιών ιδιοκτησίας του δήμου, τοπικές εκθέσεις για την πρόληψη του εγκλήματος, από αρχεία κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής, όπως ποσοστά εθελοντών και μελών, καθώς και από άλλες πηγές.

Παραδείγματα Καλών Πρακτικών Ένταξης σε Τοπικό Επίπεδο

Τα παραδείγματα επιλέχθηκαν όχι μόνο για την αποτελεσματικότητά τους στο θέμα της ένταξης της «δεύτερης γενιάς μεταναστών» αλλά και γιατί είχαν σαφή στρατηγική στόχευση, οριοθετημένη διαδικασία εξέλιξης, μετρήσιμους δείκτες αξιολόγησης και κυρίως γιατί από πλευράς κόστους - ωφέλειας, αποδείχθηκαν ότι υπερκάλυψαν την απόδοση της επένδυσής τους⁴⁴:

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

«Το Έργο Νέα Γενιά. Κοινωνική συνεργασία για τους νέους»

Η περιοχή Casal da Boba βρίσκεται στην περιοχή Amadora, στο βορειοδυτικό κομμάτι της Λισσαβόνας. Η Casal da Boba απαρτίζεται από 700 κατοικίες. Πάνω από 505 άτομα του πληθυσμού, είναι μεταξύ 10 και 24 χρονών, και η πλειοψηφία των κατοίκων προέρχεται από το Cape Verde.

Υπάρχει υψηλό ποσοστό ανεργίας, χαμηλό εισόδημα, κακή σχολική επίδοση, οικογενειακή αστάθεια και πολύ συχνά έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων. Το υψηλό ποσοστό εγκληματικότητας και η ανησυχία ότι οι παράγοντες αυτοί με το χρόνο θα εντείνονταν, οδήγησαν στη δημιουργία ενός ισχυρού δημόσιου και ιδιωτικού δικτύου συνεργασίας, με στόχο την εξεύρεση λύσεων ώστε μία ακόμη γενιά να μην ζει στη φτώχεια και τον αποκλεισμό.

Σκοπός του έργου με τη σύμπραξη όλων των εμπλεκομένων, ήταν να δημιουργήσει νέες εναλλακτικές προτάσεις για τη νέα γενιά που ζούσε στην κοινότητα, να αναγνωρίσει και να απομονώσει τους κύριους παράγοντες κοινωνικής απομόνωσης ιδίως στους νέους και κυρίως να τους δώσει πραγματικές ευκαιρίες.

Μία συνεργασία του Δήμου με το ίδρυμα «Calouste Gulbenkian» και το Γραφείο του Επιτρόπου της Πορτογαλικής Κυβέρνησης, για την Ενσωμάτωση και το Διαπολιτισμικό Διάλογο, βοήθησε στο να δημιουργηθεί ένα ισχυρό δίκτυο φορέων με στόχο τη βελτίωση σε κρίσιμους τομείς για τη διαβίωση και την κοινωνική συνοχή του πληθυσμού. Το συγκεκριμένο έργο ανέδειξε το σημαντικό ρόλο του ιδιωτικού τομέα στη στήριξη του κυβερνητικού έργου. Για παράδειγμα, πολιτιστικοί διαμεσολαβητές (δίγλωσσοι) εργάστηκαν με κοινωνικούς λειτουργούς και εθελοντές, σε κάθε δρόμο, σε κάθε σπίτι μιλώντας με τους κατοίκους. Τα επαγγέλματα των ανθρώπων που ενεπλάκησαν στο έργο ήταν ποικίλα και ενδιαφέροντα. Περιελάμβαναν ανθρωπολόγους, οικονομολόγους, γλωσσολόγους, επιχειρηματίες, δασκάλους, ψυχολόγους, βιβλιοθηκάριους, ιερείς κ.α. Προκειμένου να επιτευχθεί ο κύριος στόχος του προγράμματος δηλαδή να δοθούν πραγματικές ευκαιρίες στην νέα γενιά των κατοίκων της περιοχής σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μία σειρά από δράσεις που περιελάμβαναν:

- ❖ **Εργαστήρια για τους νέους (Workshop for youngsters),** προκειμένου να αντιμετωπιστεί η σχολική διαρροή, να δοθεί επιπλέον εκπαιδευτική στήριξη (ενισχυτική διδασκαλία)
- ❖ **«Ξεπέρασέ το» (Get over it),** απευθυνόταν σε παιδιά με νομικά/δικαστικά προβλήματα, τα οποία με την κατάλληλη επίβλεψη και συμβουλευτική ατομικά για κάθε παιδί θα μπορούσαν να προχωρήσουν με την ζωή τους

44 Τα παραδείγματα αυτά αναφέρονται στην βιβλιογραφία.

- ❖ «**Για εσένα, αν συνεχίσεις να μελετάς**» (**For you if you keep studying**) ένα πρόγραμμα με ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες ως επιβράβευση για τα παιδιά που παρουσίαζαν βελτίωση των επιδόσεών τους στο σχολείο
- ❖ **Εργαστήρια απόκτησης δεξιοτήτων (Workshop Skills)** για παιδιά μεταναστών που είχαν αφήσει το σχολείο και δεν ήθελαν να επιστρέψουν. Εθελοντές, από διαφορετικά επαγγέλματα δίδασκαν στα παιδιά επαγγελματικές και τεχνικές δεξιότητες, ενώ με επιδοτούμενο πρόγραμμα Απασχόλησης, τα παιδιά μπορούσαν να αποκτήσουν και εξάμηνη εργασιακή εμπειρία
- ❖ «**Περισσότερη Υγεία**» (**More Health Program**), , ένα πρόγραμμα παροχής οδοντιατρικών και οφθαλμολογικών εξετάσεων καθώς και πρόγραμμα λογοθεραπείας
- ❖ «**Γνώση και Παιχνίδι**» (**Learn and Play**), ένα πρόγραμμα για παιδιά προσχολικής ηλικίας, το οπόιο σε χώρο της κοινότητας, παρείχε στα παιδιά αυτά ένα συνδυασμό μάθησης και γνώσης μέσα από ζωγραφική, παιχνίδια, χορό κ.α.
- ❖ «**Μπορείς να καταφέρεις ότι θελήσεις**» (**You can be anything you want**), ένα πρόγραμμα για έφηβες ανύπαντρες μητέρες
- ❖ «**Ορχήστρα Νέων**» (**Youth Orchestra**), η οποία δημιουργήθηκε από έφηβους 12-15 και η οποία συμμετείχε σε πολυπολιτισμικά φεστιβάλ σε Ευρωπαϊκές Πόλεις (Μιλάνο, Ρότερνταμ).

Η επιτυχία του προγράμματος, αναδεικνύεται από τους αριθμούς τους ίδιους. Περισσότερα από 1000 παιδιά, σε διάστημα τριών χρόνων ευεργετήθηκαν από το έργο, συνέχισαν το σχολείο τους, βελτίωσαν τις επιδόσεις τους, πέτυχαν σε σημαντικό βαθμό την απαραίτητη κοινωνικοποίηση, και κυρίως την κοινωνική ένταξή τους.

Χρήσιμα Συμπεράσματα:

- ❖ Η αποτελεσματική κοινοτική/τοπική εμπλοκή σε έργα απαιτεί ενεργό συμμετοχή της ίδιας της κοινότητας, λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες της, ακούγεται η φωνή της και εξατομικεύονται οι δράσεις
- ❖ Οριζόντιες συνεργασίες με όλους τους εμπλεκόμενους, προσθέτουν παραπάνω πηγές δραστηριότητας, και μία φρέσκια/καινοτόμο προοπτική σε ζητήματα κοινωνικά (θετική κοινωνική στάση, κοινωνική ενσωμάτωση κ.α.).
- ❖ Η δημιουργία ευκαιριών, για ανάπτυξη δεξιοτήτων και κοινωνική ανάπτυξη στα παιδιά των μεταναστών, συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη της χώρας και μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικές από πολιτικές που απλά και αποσπασματικά λειτουργούν μόνο στο πλαίσιο της προσωρινής επίλυσης προβλημάτων.

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

«Συνάντηση-Διαμεσολάβηση-Καθοδήγηση: Ενισχύοντας περιθωριοποιημένους νέους»

Όπλα και μαχαίρια, ανεργία, και ρατσισμός. Πολύ συχνά αυτές είναι οι ιστορίες που ακούγονται για την περιοχή «Ashton» του Μπέρμινχαμ. Αυτό όμως για το οποίο δεν ακούμε συχνά είναι οι ιστορίες των νέων εκείνων παιδιών που αποφάσισαν να προσπαθήσουν και να αλλάξουν τη ζωή τους και τη ζωή των ανθρώπων που ζουν στην περιοχή.

Το 2005, μετά από έντονες φυλετικές διαμάχες, όπου σημειώθηκαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ Αφρικανικής και Ασιατικής καταγωγής μεταναστών, και είχαν ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό δέκα ατόμων και το θάνατο δύο, με πολλές υλικές ζημιές, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο νέων παιδιών, όλοι εθελοντές, Αφρικανικής και Ασιατικής καταγωγής, με το όνομα «Φωνές του Ashton» (Voices of Ashton).

Στόχος του δικτύου αυτού ήταν τα μέλη του να βρίσκονται καθημερινά στους δρόμους του Ashton, προκειμένου να δείξουν την μεταξύ τους αλληλεγγύη αλλά και να προλάβουν τυχόν συγκρούσεις που θα μπορούσαν να ξεσπάσουν. Τα κατάφεραν. Μετά τις ταραχές, οργανώθηκαν συναντήσεις μεταξύ των κοινοτήτων, με διαμεσολαβητές τους νέους, οι οποίες οδήγησαν σε εκτόνωση της κατάστασης και σε κοινές δράσεις των δύο κοινοτήτων. Οι νέοι εθελοντές λειτουργησαν όμως και ως σύμβουλοι, σε άλλα παιδιά τα οποία ήθελαν να ενταχθούν στην ομάδα τους αποφεύγοντας την βία και την περιθωριοποίηση. Η πόλη του Μπέρμινχαμ, ενίσχυσε τις «Φωνές του Ashton», παρέχοντάς τους εξειδικευμένη εκπαίδευση, σε διαμεσολάβηση, διαχείριση συγκρούσεων καθώς και οδηγίες για το πώς μπορούσαν να περάσουν τις δεξιότητες αυτές στους «προστατευόμενους τους».

Χρήσιμα Συμπεράσματα

- ❖ Δημιουργώντας ευκαιρίες για τα νέα παιδιά ανοίγει το μέλλον της κοινότητας σε νέες αναπτυξιακές δυνατότητες
- ❖ Χτίσιμο στην επιτυχία και όχι στην αποτυχία. Μία ομάδα που επικεντρώνεται θετικά πάνω σε ένα πρόβλημα, μπορεί να λειτουργήσει θετικά και σε άλλες προκλήσεις. Στόχος είναι η συνεχής αξιοποίησή τους εφόσον έχουν λειτουργήσει θετικά και διατηρούν θετική στάση προς την κοινότητα.
- ❖ Τα ΜΜΕ μπορούν να λειτουργήσουν επίσης θετικά προβάλλοντας τις ιστορίες των παιδιών αυτών. Μπορούν να λειτουργήσουν αντανακλαστικά από το τοπικό/κοινοτικό στο εθνικό επίπεδο.

Leeds: «Πρόγραμμα για μαθητές μειονοτήτων με χαμηλές επιδόσεις-Συμβουλευτική-Καθοδήγηση»

Ένα δεύτερο σημαντικό πρόγραμμα αναπτύχθηκε στο Leeds της Αγγλίας με στόχο τους μαθητές μειονοτήτων από ομάδες που παρουσιάζουν χαμηλά αποτελέσματα σε σχέση με το μέσο όρο.

Ομάδα Στόχος: μαθητές που έχουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν στο ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά βιώνουν τον κίνδυνο να μην συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους λόγω έλλειψης κινήτρους και ακαδημαϊκής υποστήριξης.

Πως λειτουργεί το πρόγραμμα

Η δομή του συγκεκριμένου προγράμματος συνδέει τους μαθητές που σκοπεύουν να δώσουν εξετάσεις ή προσπαθούν να επιτύχουν στην απόκτηση κάποιου επαγγελματικού προσόντος με μετανάστες που σπουδάζουν ήδη στο πανεπιστήμιο. Οι σπουδαστές αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν ως πρότυπα δίνοντας ακαδημαϊκή υποστήριξη, κατανόηση σε πολιτισμικά θέματα και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με διαφορετική προέλευση. Οι σπουδαστές που λειτουργούν ως σύμβουλοι για τους μαθητές αυτούς επιλέγονται από τα τοπικά πανεπιστήμια και εκπαιδεύονται σε θέματα σχετικά με το ρόλο και τις ευθύνες τους, τα σημαντικά βήματα της διαδικασίας, τη σχέση με τους εκπαιδευτικούς και τα συνηθισμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές. Έχουν βιβλίο-οδηγό για το ρόλο τους και συναντιούνται σαν ομάδα με τον υπεύθυνο του προγράμματος για να τους υποστηρίξει στο ρόλο τους. Κάθε σύμβουλος υποστηρίζει μια ομάδα 10-12 μαθητών, συναντώντας τους στο σχολείο τουλάχιστον για μία ώρα κάθε δύο εβδομάδες.

Επιτυχία

Η δομή αυτή είχε ιδιαίτερη επιτυχία. Σε μια μελέτη για την αξιολόγηση της προστιθέμενης αξίας που πρόσφεραν οι εθελοντές σύμβουλοι στην αύξηση της απόδοσης, φάνηκε ότι το 83% των μαθητών κατάφερε να φτάσει ή και να ξεπεράσει το στόχο του στις εθνικές εξετάσεις στην ηλικία των 16 ετών. Οι απώψεις των ίδιων των μαθητών γι αυτό το πρόγραμμα δείχνουν ότι ήταν πολύ θετική η επιρροή τόσο για τους μαθητές όσο και για τους ίδιους τους συμβούλους. Το πρόγραμμα επεκτάθηκε και πέρα από το Leeds σε τέσσερις ακόμη τοπικές αρχές.

«Εθνικό Πρόγραμμα αντιμετώπισης μειωμένης σχολικής απόδοσης μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο»

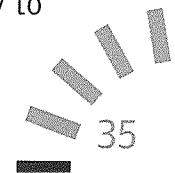
Το Υπουργείο Παιδείας της Μεγάλης Βρετανίας οργάνωσε ένα πρόγραμμα με στόχο να υποστηρίξει τα σχολεία να αντιμετωπίσουν προβλήματα μειωμένης απόδοσης συγκεκριμένης ομάδας μεταναστών.

Πιλοτική εφαρμογή-Λειτουργία

Μέρος της δοκιμαστικής εφαρμογής ήταν η παροχή ειδικής οικονομικής βοήθειας καθώς και υποστηρικτικού εκπαιδευτικού προσωπικού προς 30 σχολεία ώστε να εφαρμόσουν το πρόγραμμα. Αυτό περιλάμβανε υποστήριξη από σύμβουλο του Εθνικού Κολεγίου για τη Διοίκηση του Σχολείου. Επίσης διενεργήθηκε μελέτη αξιολόγησης από ανεξάρτητο φορέα.

Το πρόγραμμα απαιτούσε από τα σχολεία να διενεργήσουν μια αρχική μελέτη σχετικά με το ποιοι μαθητές, γονείς, δάσκαλοι και τοπικοί διοικητικοί φορείς θεωρούν ότι υπάρχουν θέματα που επηρεάζουν την επίδοση της συγκεκριμένης ομάδας μεταναστών μαθητών, θέτοντας προτεραιότητες.

Η αξιολόγηση έδειξε ότι συνολικά η προσπάθεια αυτή ενεργοποίησε το ενδιαφέρον για τη συγκεκριμένη κοινότητα μεταναστών στα σχολεία. Τα σχολεία φρόντισαν για τη δημιουργία σχεδίων ανάπτυξης, ενίσχυσαν την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα ρατσιστικών διακρίσεων, ανέπτυξαν δικαιότερες και συστηματικές διαδικασίες όπως για τη διαχείριση συμπεριφοράς, την υποστήριξη των μαθητών στις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις και κινητοποίησαν το ενδιαφέρον των γονιών και της υποστήριξης στο σπίτι.

Επιτυχία του προγράμματος

- ❖ Τα σχολεία υποδέχθηκαν θετικά τις οδηγίες που δόθηκαν από τους εξωτερικούς συμβούλους για το σχεδιασμό, την αντιμετώπιση της άρνησης και την εμπλοκή όλων των σημαντικών παραγόντων και ομάδων που επηρεάζουν το σχολείο. Η παροχή υποστήριξης στον επικεφαλής εκπαιδευτικό σε κάθε σχολείο από το Κολέγιο απετέλεσε σημαντικό παράγοντα καθώς και η επιρροή του κατά τη διάρκεια του προγράμματος.
- ❖ Η μελέτη αξιολόγησης εντοπίζει κάποια κοινά θετικά χαρακτηριστικά για τα σχολεία που τις εφάρμοσαν. Συγκεκριμένα:
 - Τα σχολεία «συμπεριφέρονταν» στους μαθητές όλων των εθνοτήτων και με κάθε μαθησιακή ανάγκη ως πιθανούς μαθητές υψηλής απόδοσης. Επικοινωνούν τις προσδοκίες τους στους μαθητές με θετικό τρόπο και προς όλους τους εμπλεκόμενους.
 - Οι προσδοκίες για υψηλή απόδοση υποστηρίζονταν από προγράμματα καθοδήγησης και από την υιοθέτηση προτύπων προς μίμηση, πρόσθετης υποστήριξης στο αναλυτικό πρόγραμμα, αξιολόγηση με συγκεκριμένους στόχους, στοχοθέτηση και αναλυτικά προγράμματα κατά των διακρίσεων. Τα προγράμματα καθοδήγησης αποδείχθηκαν πολύ βοηθητικά στην αύξηση των προσδοκιών για καλές επιδόσεις από τους ίδιους τους μαθητές-μετανάστες.

Η καθοδήγηση αυτή πήρε διαφορετικές μορφές. Πιο συγκεκριμένα:

- ❖ ένας σύμβουλος-μεγαλύτερος μαθητής που έχει αναλάβει να βοηθάει μικρότερους μαθητές με πιθανά προβλήματα μέσα στο σχολείο σε ακαδημαϊκό και κοινωνικό επίπεδο
- ❖ ένας σύμβουλος-εκπαιδευτικός μέσα στο σχολείο που συναντά τους μαθητές σε τακτικά διαστήματα για να συζητήσουν για την ακαδημαϊκή τους πρόοδο και τους βοηθά σε ακαδημαϊκά ή κοινωνικά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν
- ❖ ένας εξωτερικός σύμβουλος, ενήλικας, από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο συχνά με το ίδιο κοινωνικό ή πολιτισμικό υπόβαθρο που παρέχει ένα θετικό πρότυπο προς μίμηση για το μαθητή και αποτελεί μια πηγή ενθάρρυνσης και υποστήριξης
- ❖ ένας σύμβουλος μάθησης, εκπαιδευμένος για να βοηθά τους μαθητές να αντιμετωπίζουν εμπόδια στη μάθηση που δυσκολεύουν την αποτελεσματική και ολοκληρωμένη εκμάθηση στη χώρα υποδοχής
- ❖ Μια μελέτη έδειξε ότι τα προγράμματα που ήταν περισσότερο αποτελεσματικά είχαν ξεκάθαρη δομή και ο ρόλος του συμβούλου ήταν ξεκάθαρος σχετικά με το πώς θα υποστηρίξει και θα ενθαρρύνει το μαθητή, πώς θα αποτελέσει πρότυπο γι' αυτόν χωρίς να παίρνει τον κυρίαρχο ρόλο και την ευθύνη για την εκπαίδευσή του σε σχέση με το σχολείο.

ΕΛΒΕΤΙΑ

«Ποιότητα στα πολυεθνικά σχολεία» (Putting Quality into Multi-Ethnic Schools -QUIMS)

Ένα πρόγραμμα για τη διασφάλιση ποιότητας στα πολυεθνικά σχολεία, εγγυάται ακαδημαϊκή επιτυχία και συνεκτικές κοινότητες.

Ο μεταναστευτικός πληθυσμός της Ελβετίας, είναι περίπου 24% υψηλότερος ακόμη και από κλασσικές χώρες μετανάστευσης όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία. Αυτό σημαίνει ότι ενώ πολλοί Ελβετοί είναι «δεύτερης και τρίτης γενιάς» μετανάστες παραμένουν ακόμη ξένοι, και τα παιδιά τους δεν ενσωματώνονται εύκολα στην κοινωνία. Στη Ζυρίχη, 25% των παιδιών στο σχολείο, είναι διαφορετικών εθνοτήτων και περίπου το 1/3 των μαθητών, μιλάνε στο σπίτι τους άλλη γλώσσα εκτός από τα Γερμανικά. Η επιτυχία της εκπαίδευσης αυτών των παιδιών αποτελεί αντικείμενο συνεχούς ενδιαφέροντος ιδιαίτερα στα βασικά μαθήματα του εκπαιδευτικού προγράμματος, όπως είναι αυτά της ανάγνωσης, της επιστήμης και των μαθηματικών.

Η πρόκληση

Το Καντόνι της Ζυρίχης, λόγω του αυξανόμενου μεταναστευτικού πληθυσμού αναγνώρισε την ανάγκη για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση προκειμένου να μειωθούν οι ανισότητες στην εκπαίδευση, να ενταχθούν όλοι οι μαθητές στο σχολικό σύστημα και για να επιτευχθεί η κοινωνική συνοχή.

Για το λόγο αυτό το 1996, το Καντόνι της Ζυρίχης ξεκίνησε ένα πρόγραμμα βελτίωσης της εκπαίδευσης με τον τίτλο **«Ποιότητα στα πολυεθνικά σχολεία»** (Quality in multi-ethnic schools”(QUIMS), με στόχο την σταδιακή ανάπτυξη σε όλο το Καντόνι της Ζυρίχης, ενός πιστοποιημένου μοντέλου ποιότητας σε πολυεθνικά σχολεία αλλά και ενός ισχυρού πολιτικού μηνύματος κατά του κοινωνικού κατακερματισμού και υπέρ ενός κοινού, ανοιχτού σε όλους δημόσιου σχολείου. Το συγκεκριμένο μοντέλο σκόπευε να αναπτύξει τα στάνταρ της εκπαίδευσης στο σχολείο, ώστε να γίνει ελκυστικό στις Ελβετικές οικογένειες μεσαίου εισοδήματος αλλά και στις οικογένειες μεταναστών. Κατά δεύτερο το έργο σκόπευε να γεφυρώσει το χάσμα σχετικά με την σχολική επίδοση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και κατά τρίτο να βελτιώσει την «εικόνα» του δημόσιου σχολείου, προς τους γονείς, δασκάλους και μαθητές.

Πως δουλεύει το πρόγραμμα

Το πρόγραμμα, παρόλο που ξεκίνησε ως καθαρά πιλοτικό σε μερικά μόνο σχολεία, σήμερα έχει ενταχθεί στο νομοθετικό πλαίσιο του Καντονιού της Ζυρίχης, και είναι υποχρεωτικό σε όλα τα δημόσια σχολεία στα οποία πάνω από 40% των μαθητών είναι παιδιά μεταναστών ή είναι νεοεισαχθέντες μαθητές που δεν μιλούν τη Γερμανική γλώσσα. **Το πρόγραμμα προσφέρει πρόσθετη οικονομική και επαγγελματική βοήθεια προς τα σχολεία αυτά με την προϋπόθεση ότι τα χρήματα πρέπει να χρησιμοποιηθούν στην ανάπτυξη συγκεκριμένων έργων στο πλαίσιο του προγράμματος και με βάση τις τοπικές ανάγκες.** Όλα τα σχολεία του προγράμματος προσαρμόζουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα, βασισμένα σε τρία υποχρεωτικά πεδία δράσης, τα οποία είναι:

Γλωσσική Υποστήριξη: περιλαμβάνει ενισχυτική διδασκαλία στους μαθητές σε θέματα γλώσσας, δημιουργικής γραφής, προφορικές και γραπτές εξετάσεις καθώς και μαθήματα γλώσσας και πολιτισμού

Υποστήριξη Προόδου: περιλαμβάνει, με την χρήση διαφόρων εκπαιδευτικών εργαλείων, την υποστήριξη κοινής μάθησης από όλους, αντιμετώπιση και λύσεις προβλημάτων καθώς και άμεση εμπλοκή γονέων και κηδεμόνων.

Υποστήριξη ενσωμάτωσης: Πραγματοποιείται με τη χρήση διαπολιτισμικών μεσολαβητών να λειτουργούν ως σύνδεσμοι ανάμεσα σε γονείς και μαθητές, και με τη δημιουργία συλλόγων γονέων και κηδεμόνων, χτίζοντας έτσι μία κοινή κουλτούρα κατανόησης, σεβασμού και αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

Τα σχολεία του προγράμματος, λαμβάνουν ειδικά εκπαιδευτικά εγχειρίδια, διαθέτουν δασκάλους που έχουν εκπαιδευτεί ειδικά για εκπαίδευση παιδιών διαφορετικής εθνικής προέλευσης, ενώ τόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα όσο και οι εκπαιδευτές αξιολογούνται συνεχώς. Επιπλέον ένας ανώτερος κυβερνητικός αξιωματούχος, ορίζεται ως υπεύθυνος του κάθε σχολείου, προκειμένου να λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ της τοπικής κυβέρνησης, του σχολείου αλλά και άλλων εκπαιδευτικών φορέων (Πανεπιστήμιο Ζυρίχης) και ενώσεων μεταναστών. Σχολεία τα οποία συμμετέχουν για πρώτη φορά στο πρόγραμμα, μπαίνουν για τα δύο πρώτα χρόνια σε ειδική παρακολούθηση, η οποία περιλαμβάνει, συχνή παρακολούθηση του έργου, συμβουλευτική, εκπαίδευση κ.α. Οι δάσκαλοι εκτός από την ειδική εκπαίδευση αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου δικτύου εκπαιδευτικών για ανταλλαγή εμπειριών, συζητήσεων και εκπαιδευτικού υλικού.

Επιτυχία

Το πρόγραμμα θεωρείται επιτυχημένο, γιατί στοχεύει περισσότερο στη διαδικασία εκπαίδευσης και μάθησης και λιγότερο στα αποτελέσματα. Όπως και άλλα επιτυχημένα μοντέλα ενσωμάτωσης αποτελεί δυναμική αμφίδρομη διαδικασία, λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες και σκοπό έχει την ωφέλεια όλου του κοινωνικού συνόλου. Το πρόγραμμα ξεκινάει με μία «ανάλυση αναγκών» κυρίως των δασκάλων, εκτίμηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στις αίθουσες διδασκαλίας, και προχωράει στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα εθνικά, κοινωνικών ανισοτήτων και στερεοτύπων. Το πρόγραμμα προχωράει πέρα από τις πολιτιστικές και γλωσσικές προκλήσεις στις αίθουσες διδασκαλίας και αγγίζει ζητήματα που αφορούν το σύνολο του σχολικού συστήματος και πώς τυχόν αδυναμίες του μπορούν να οδηγήσουν σε φαινόμενα ρατσισμού, ξενοφοβίας και κοινωνικής απομόνωσης. Για παράδειγμα επικεντρώνεται στα εμπόδια που τυχόν αντιμετωπίζει ένα παιδί μεταναστών (εντός και εκτός σχολείου), προκειμένου να ιεραρχηθούν και να αποτελέσουν πεδίο επίλυσής τους. Η βελτίωση της σχολικής επίδοσης του παιδιού και η συνέχιση της αποτελούν στόχο τους προγράμματος.

Η.Π.Δ.

«Νέοι στη Σκηνή: Αληθινοί άνθρωποι, αληθινές ιστορίες, μία πραγματική κοινότητα» (Youth on Stage: Real people, Real stories, Real Community), Σικάγο

Χρησιμοποιώντας το θέατρο ως μέσο ανταλλαγής ιστοριών και εξερεύνησης των εμπειριών των νέων παιδιών/μεταναστών

Το να υπάρχει ένας χώρος στον οποίο κάποιος μπορεί να διηγηθεί την ιστορία του μπορεί να αλλάξει θετικά την ζωή τόσο για τους θεατές που παρακολουθούν όσο και για τους συμμετέχοντες. Η θέση αυτή αποτελεί τον πυρήνα της προσπάθειας του βραβευμένου θεατρικού εργαστηρίου Albany Park. Το θεατρικό εργαστήρι φέρνει στην σκηνή την αυθεντική φωνή της νέας γενιάς μεταναστών που μεγαλώνει στο Σικάγο. Το εργαστήρι, αποτελεί ουσιαστικά μία «πολυεθνική θεατρική εταιρία» που απαρτίζεται από εφήβους και νέους μετανάστες, η οποία δημιουργεί αυθεντικές θεατρικές παραστάσεις, βασισμένες στις πραγματικές ιστορίες των παιδιών αυτών και των οικογενειών τους. Από την ίδρυσή του το 1997, το θεατρικό εργαστήρι έχει πραγματοποιήσει πάνω από 100 παραστάσεις, με περισσότερους από 30.000 θεατές, και έχει «συνδέσει» Μεξικανούς, Βόσνιους, Βολιβιανούς, Ουκρανούς, Παλαιστινίους, Ιρανούς, Πολωνούς, Βιετναμέζους και άλλους μετανάστες στην πόλη. Μέσα από τις ιστορίες των παιδιών αυτών παρουσιάζονται σημαντικά ζητήματα όπως, το θέμα της μετανάστευσης, η παιγκοσμιοποίηση, οι ανισότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα, η φτώχεια, η κακοποίηση των παιδιών, ο εθισμός σε ουσίες και στο αλκοόλ, η ενδοοικογενειακή βία, οι συμμορίες της πόλης, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι σε κάθε γειτονιά της πόλης κ.α.

Οι δημόσιες παραστάσεις πριν διθούν στο ευρύτερο κοινό, περιλαμβάνουν μία «δημοκρατική διαδικασία» καθώς όλη η ομάδα, ακούει, παρακολουθεί και αντιδρά στο «πρωτόγονο» κατά κάποιο τρόπο υλικό το οποίο παρουσιάζεται. Στη συνέχεια το σύνολο της ομάδας, αποφασίζει για την σκηνοθεσία, τον φωτισμό, τις σκηνές και τις «λεπτομέρειες» που μπορούν να περάσουν στο έργο χωρίς να δημιουργήσουν είτε νομικά ζητήματα είτε να προκαλέσουν το κοινό αίσθημα.

Παράλληλα το θεατρικό εργαστήρι, προσφέρει και εκπαιδευτικά προγράμματα σε συγκεκριμένα πεδία κυρίως καλλιτεχνικά (χορός, θέατρο κ.α.). Στην πόλη του Σικάγο, ανεξάρτητα καταγωγής/εθνικότητας, σχεδόν οι μισοί από τους μαθητές δεν τελειώνουν το σχολείο. Αντίθετα τα παιδιά που έχουν συμμετάσχει στο εργαστήρι έχουν καταφέρει όχι μόνο να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά συνεχίζουν και στο κολλέγιο παρά τις αντιξοότητες. Η περιοχή στην οποία βρίσκεται το θεατρικό εργαστήρι ανήκει σε μία από τις πιο πολυπολιτισμικές περιοχές του Σικάγου. Έχει πληθυσμό περίπου 57.000 κατοίκων οι μισοί από τους οποίους έχουν γεννηθεί εκτός ΗΠΑ. Το θεατρικό εργαστήρι, έχει βραβευτεί πολλές φορές ενώ έχει λειτουργήσει θετικά και σε άλλες παρόμοιες προσπάθειες σε άλλες πολιτείες των ΗΠΑ.

Χρήσιμα Συμπεράσματα

- ❖ Το θέατρο και εν γένει η καλλιτεχνική έκφραση είναι εργαλείο, μέσω του οποίου παιδιά μεταναστών, όχι μόνο καταφέρνουν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο αλλά επίσης λειτουργεί θετικά σε νέους οι οποίοι έχουν αυξημένο ρίσκο εμπλοκής σε παραβατικές συμπεριφορές.
- ❖ Η τοπική εμπειρία και φωνή τελικά έχει παγκόσμια εμβέλεια. Πολλές από τις αυ-

θεντικές ιστορίες προσομοιάζουν με άλλες ιστορίες σε πολλά μέρη του κόσμου ενώ τα θέματα είναι πολλές φορές κοινά σε πολλές χώρες.

- ❖ Η εμπλοκή των νέων αυτών παιδιών δημιουργεί μελλοντικούς «ηγέτες» και πρεσβείς καλής συμπεριφοράς.
- ❖ Τέτοιες προσπάθειες γεφυρώνουν, το σχολείο, με την κοινότητα και με την ευρύτερη κοινωνία ενώ ευνοούν την αμφίδρομη διαδικασία μεταξύ των μελών πολλών και διαφορετικών κοινοτήτων.

ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

«Γεφυρώνοντας κάτι παραπάνω από το Ψηφιακό Χάσμα» (Bridging More than the Digital Divide)

Χρησιμοποιώντας την κοινωνική δικτύωση για την προσέγγιση οικογενειών μεταναστών και απόκτηση βασικών δεξιότητων στην πληροφορική.

Την εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Youtube, Skype), το να ζει κάποιος χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο αλλά και το να μην έχει βασικές γνώσεις υπολογιστών, μπορεί να φέρει εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες της δημόσιας διοίκησης αλλά και αποκλεισμό από τις αξίες της κοινωνίας ιδίως για τους νέους. Για οικογένειες μεταναστών, όπως για παράδειγμα οικογένειες από τις Φιλιππίνες, που έφτασαν στη Νέα Ζηλανδία, με ελάχιστες αποσκευές και ελάχιστη γνώση της Αγγλικής γλώσσας, το «Ψηφιακό χάσμα» είναι ακόμη μεγαλύτερο. Για να γεφυρώσει το κενό αυτό η Κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας, σε συνεργασία με την ΜΚΟ «Υπολογιστές στο σπίτι» (Computers in Homes- CIH), προχώρησε στην υλοποίηση ενός προγράμματος το οποίο παρέχει σε οικογένειες μεταναστών αλλά και οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, υπολογιστές και εκπαίδευση στη χρήση τους δίνοντας έμφαση στα παιδιά των οικογενειών αυτών και στοχεύοντας στην καλύτερη ένταξή τους στην κοινωνία και τις δομές της διοίκησης. Επιπλέον για τα παιδιά αυτά η ύπαρξη ενός υπολογιστή στο σπίτι αλλά και η εκμάθηση του διαδικτύου λειτουργεί ενισχυτικά ως προς την εκπαίδευσή τους αλλά και ως μέσο κοινωνικής δικτύωσης.

Υπολογιστές στο Σπίτι (Computers at Home)

Το πρόγραμμα προσφέρεται σε 90 οικογένειες ανά έτος και περιλαμβάνει 30 ώρες εκπαίδευσης, στις οποίες περιλαμβάνεται η χρήση του διαδικτύου, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και προγράμματα Office.

Στο τέλος της εκπαίδευσης οι οικογένειες παίρνουν ένα υπολογιστή για το σπίτι και δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο για 1 χρόνο. Το πιο σημαντικό είναι ότι έχουν δωρεάν μεταφορά στον χώρο εκπαίδευσης, φροντίδα για τα παιδιά, διερμηνείς και ένα σύνδεσμο ο οποίος πραγματοποιεί επισκέψεις στο σπίτι και παρακολουθεί την πρόοδο της κάθε οικογένειας.

Τα αποτελέσματα του προγράμματος δείχνουν ότι εκτός από τους γονείς, τα παιδιά των οικογενειών αυτών είναι ιδιαίτερα ενθουσιασμένα καθώς δεν υστερούν σε σχέση με τους συμμαθητές τους που έχουν υπολογιστές στο σπίτι αλλά μπορούν και να δικτυώνονται μαζί τους και να επικοινωνούν. Περισσότερες από 500 οικογένειες έχουν ήδη ενταχθεί στο πρόγραμμα αυτό και έχουν αποκτήσει υπολογιστές. Σε πολλά σχολεία αναφέρεται ότι όχι μόνο οι μαθητές επικοινωνούν μεταξύ τους αλλά και οι γονείς με τους δασκάλους και τον σύλλογο γονέων. Για τα παιδιά είναι ακόμη πιο σημαντικό καθώς η «Ψηφιακή κουλτούρα» εκτός από την κοινωνική δικτύωσή τους τα βοηθά και στην μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον οι γονείς ξεπερνούν τον φόβο τους για την τεχνολογία και τις πιθανότητες «αλλοτρίωσης» για τους ίδιους και τα παιδιά τους, τους βοηθά να αναπτύξουν θετική προδιάθεση προς την κοινωνία υποδοχής και στα παιδιά να δημιουργήσουν ένα ευρύτερο δίκτυο κοινωνικών σχέσεων.

Χρήσιμα Συμπεράσματα

- ❖ Μερικές φορές τα μεγαλύτερα εμπόδια για την κοινωνική συμμετοχή είναι καθαρά πρακτικά και όχι τόσο σημαντικά σε σχέση με το αποτέλεσμά τους.
- ❖ Η συνεργασία της Κυβέρνησης με άλλους Φορείς, εθελοντές και σχολικές ομάδες εξυπηρετούν καλύτερα τις τοπικές ανάγκες και στοχεύουν στο σύνολο της κοινότητας.
- ❖ Σε κάθε πρόγραμμα είναι απαραίτητος ένας σύνδεσμος ο οποίος, θα φροντίζει για την πρόοδο του έργου.
- ❖ Συστηματικά μοντέλα προγραμματισμού λειτουργούν θετικά προς τις οικογένειες και βοηθούν τη δεύτερη γενιά μεταναστών.

GERMANIA

Υπηρεσία για πολυπολιτιστικές περιστάσεις (AMKA), Δήμος Φρανκφούρτης

Το AMKA (AMKA - AMT FÜR MULTIKULTURELLE ANGELEGENHEITEN), δημιουργήθηκε το 1989 στο Δήμο της Φρανκφούρτης με αποστολή να προωθήσει και να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή των πολιτών της Φρανκφούρτης, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική, πολιτισμική και θρησκευτική ποικιλομορφία του τοπικού πληθυσμού.

Το AMKA αποτελεί τμήμα του Δήμου της Φρανκφούρτης, στο πλαίσιο της λειτουργίας του για την ένταξη των μεταναστών και λαμβάνει χρηματοδότηση από τον Δήμο. Το προσωπικό του μιλάει δι-αφορετικές γλώσσες και έχει μεγάλη επαγγελματική εμπειρία στην Γερμανία και στο εξωτερικό.

Η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής το 1989, αποτελούσε κύριο στόχο της δημόσιας διοίκησης της Γερμανίας. Στην Φρανκφούρτη, ο στόχος ήταν ακόμη πιο δύσκολος να επιτευχθεί, εξαιτίας της ποικιλομορφίας του πληθυσμού. Ο δήμος της Φρανκφούρτης είναι από τους πρώτους στην Γερμανία με σαφή στόχο την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και την ενσωμάτωση στον τοπικό πληθυσμό.

Γνωστό και ως «**Μοντέλο Φρανκφούρτης**», το AMKA έχει τύχει διεθνούς αποδοχής ως μοναδικός θεσμός για αρκετά χρόνια και έχει αποτελέσει πηγή έμπνευσης για παρόμοιες υπηρεσίες σε άλλες πόλεις, περιοχές και χώρες.

Οι κύριοι στόχοι του AMKA είναι:

- Η καταπολέμηση των διακρίσεων, η προώθηση της ανοχής και της αμοιβαίας κατανόησης και
- Η μεσολάβηση και προσανατολισμός σε διαπολιτισμικά θέματα.

Οι κύριες δράσεις του είναι οι ακόλουθες:

- Η παροχή στους κατοίκους και σε δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς συμβουλευτικής και βοήθειας σε θέματα ενσωμάτωσης.
- Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και έργων ενσωμάτωσης για νεοεισερχόμενους μετανάστες στην πόλη. Το AMKA παρέχει υποστήριξη και βοήθεια σε θέματα εγκατάστασης στην πόλη και τους πληροφορεί για όλες τις σχετικές υπηρεσίες που έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν.
- Εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά μεταναστών. Το AMKA, προετοιμάζει παιδιά μεταξύ 4 και 6 χρονών να πάνε στο σχολείο
- Εκπαίδευση και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε όσους αναζητούν εργασία.
- Οργάνωση μαθημάτων γλώσσας. Το AMKA παρέχει στους μετανάστες μαθήματα Γερμανικής γλώσσας και ειδικότερα σε γονείς μετανάστες προκειμένου να μπορέσουν να παρακολουθήσουν την εκπαίδευση των παιδιών τους.

- Διαμεσολάβηση σε συγκρούσεις εθνικής, κοινωνικής ή πολιτιστικής φύσεως.
- Περιοδική δημοσίευση αναφορών ενσωμάτωσης

«Συμβουλευτική για Γυναίκες Μετανάστριες» - (Mentoring for Immigrant Women), Δήμος Φρανκφούρτης

Από τον Σεπτέμβριο του 2007 έως τον Αύγουστο του 2008 λειτούργησε στο δήμο της Φρανκφούρτης ένα πρόγραμμα συμβουλευτικής για γυναίκες μετανάστριες. Στο πρόγραμμα εντάσσονταν σε ζευγάρια άτομα / γυναίκες, τα οποία πληρούσαν τις προϋποθέσεις και ειδικοί σύμβουλοι για ένα έτος.

Η ομάδα των 15 ατόμων εποπτευόταν συνήθως από έναν σύμβουλο οργάνωσης. Τόσο για τους συμβούλους όσο και για τα άτομα που εντάσσονταν στο πρόγραμμα, τους παρεχόταν η δυνατότητα ενημερωτικών συναντήσεων και ειδικών εκπαιδεύσεων που κάλυπταν τις ανάγκες τους.

Παρόλο που οι γυναίκες μετανάστριες έχουν ιδιαίτερες ικανότητες και πολύ καλή γνώση της Γερμανικής γλώσσας, ωστόσο έχουν ιδιαίτερη δυσκολία να βρουν κατάλληλη εργασία στην Γερμανία. Σε πολλούς κλάδους επιχειρήσεων, τέτοια προγράμματα συμβουλευτικής έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικά στο να «ανοίξουν πόρτες» καθώς βοηθούν στη δημιουργία επαφών ώστε να υπάρχει έγκαιρη πληροφόρηση για τις θέσεις εργασίας οι οποίες υπάρχουν σε επιχειρήσεις.

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος διοργανώθηκαν τρεις συναντήσεις για ολόκληρη την ομάδα. Στην αρχή, στο μέσο και στο τέλος του προγράμματος. Επιπλέον, οι σύμβουλοι και οι συμβουλευόμενοι συναντιόνταν μία φορά το μήνα.

Ειδικές εκπαιδεύσεις οργανώθηκαν για τους συμβουλευόμενους ανάλογα με τις ανάγκες τους(π.χ. διαχείριση χρόνου, εκπαίδευση σε θέματα αιτήσεων εργασίας, επαγγελματικές δεξιότητες, διαδικτυακή έρευνα)-(time management, application training, vocational German training, internet research).

Επιπλέον, τακτικές συναντήσεις οργανώθηκαν για τους συμβουλευόμενους με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών και την μεταξύ τους επικοινωνία. Για τους συμβούλους και τους συμβουλευόμενους προσφέρθηκαν δύο εκπαιδεύσεις στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Οι σύμβουλοι συναντήθηκαν μεταξύ τους 4 φορές για ανταλλαγή εμπειριών.

Μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί 44 ζεύγη σε τρεις ομάδες. Ως αποτέλεσμα, το 83% των συμβουλευόμενων έχει πιάσει τον επαγγελματικό του στόχο και το 50% από τους συμβουλευόμενους που αναζητούσαν εργασία βρήκαν κατάλληλη εργασία πριν το τέλος του προγράμματος.

Επιπλέον, για τους συμβουλευόμενους, μερικές φορές και μετά από χρόνια απόρριψης, το συγκεκριμένο πρόγραμμα ενίσχυσε την αυτοπεποίθησή τους και τους έφερε στο σημείο να γίνονται τελικά αποδεκτοί και να βλέπουν τους εαυτούς τους για τα προσόντα τα οποία έχουν και όχι για τις ελλείψεις.

Στο πρόγραμμα υπήρξε εκτεταμένη αξιολόγηση με ερωτηματολόγια εσωτερικής αξιολόγησης. Αξιολογήθηκαν οι συναντήσεις των ομάδων, καθώς και οι εκπαιδεύσεις. Επιπλέον, σε ετήσια βάση συντάχθηκε μία τελική έκθεση.

«Διαχείριση Συγκρούσεων σε Διαπολιτισμικό Πλαίσιο» - Conflict Management In Intercultural Contexts (KIK), Μόναχο

Από τις αρχές του 2004 έως τα τέλη του 2008 υλοποιήθηκε στο Μόναχο ένα πρόγραμμα για την επίλυση διαπολιτισμικών συγκρούσεων. Το πρόγραμμα αυτό (KIK) βοηθά ώστε να επιλύονται θέματα συγκρούσεων στα οποία ένα άτομο τουλάχιστον είναι μετανάστης ή μία εμπλεκόμενη ομάδα συνδέεται με την μετανάστευση.

Για το σκοπό αυτό υπάρχει οιμάδα από 25 ειδικά εκπαιδευόμενους διαπολιτισμικούς μεσολαβητές που μπορούν να επεμβαίνουν. Οι μεσολαβητές εκπαιδεύονται για μία περίοδο 2 χρόνων. Περισσότεροι από τους μισούς έχουν μεταναστευτική προέλευση. Συνολικά 14 γλώσσες καλύπτονται από τους μεσολαβητές. Εκτός από συγκεκριμένες παρεμβάσεις σε θέματα συγκρούσεων, έμφαση δίνεται σε θέματα πρόληψης, όπως συμβουλευτική, εκπαίδευση κ.α.

Κύριες περιοχές δράσης είναι οι γειτονιές, το σχολείο, οι επιχειρήσεις και ο τομέας υγείας, ενώ βασικά θέματα παρέμβασης αποτελούν οι διενέξεις ενδοοικογενειακής φύσεως (όταν οι οικογένειες απαρτίζονται από άτομα διαφορετικής εθνικότητας ή προέλευσης).

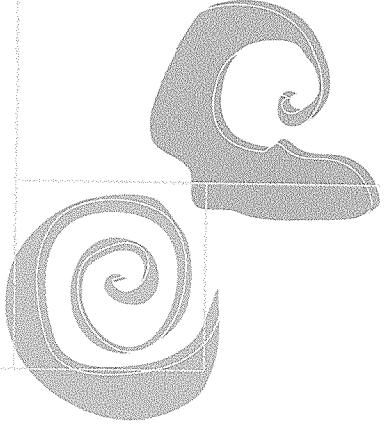
Στο Μόναχο ζουν πολίτες περίπου 180 εθνικοτήτων. Το 23% των πολιτών του Μονάχου είναι μη Γερμανοί. Στις Αστικές περιοχές όπου οι άνθρωποι έχουν διαφορετικό τρόπο ζωής, οικονομικούς πόρους, κοινωνικές και πολιτισμικές καταβολές ζουν δίπλα- δίπλα προσφέροντας ένα τρομακτικό πεδίο δυνητικών συγκρούσεων. Οι συγκρούσεις ωστόσο αποτελούν τμήμα των ευρύτερων κοινωνικών σχέσεων. Οι συγκρούσεις μπορούν να αποτελέσουν πεδίο δικαστικής διαμάχης ή μπορούν να εκδηλωθούν βίαια. Μπορούν ωστόσο να επιλυθούν με ένα μη θεσμικό τρόπο όπως είναι η προσέγγιση που εφαρμόζεται από το KIK.

Η δωρεάν και συνολική προσέγγιση του KIK έχει κυρίως χαρακτήρα πρόληψης, λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες όλων των εμπλεκομένων προκειμένου να επιλύσει τις διαφορές που υπάρχουν και να αποφύγει κλιμάκωση σε επίπεδο συγκρούσεων. Στόχος του KIK είναι η υιοθέτηση μίας «δημιουργικής κουλτούρας διαχείρισης συγκρούσεων» που αφορά όλους τους πολίτες της πόλης από διαφορετικές εθνότητες που ζουν ειρηνικά ώστε να αναπτύξουν τις διαπολιτισμικές ικανότητές τους μέσα από συνεργασία μεταξύ γενικών αλλά και ειδικότερων υπηρεσιών για μετανάστες. Το KIK είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ του Γραφείου Διαπολιτισμικής Εργασίας του Μονάχου και του Μη-Κυβερνητικού Οργανισμού “Arbeiterwohlfahrt gGmbH” με έδρα το Μόναχο. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος έχει το δικό του γραφείο συντονισμού. Συγκρούσεις στις οποίες τουλάχιστον ένα άτομο μετανάστης είναι εμπλεκόμενος, αναφέρεται στα γραφεία. Τα γραφεία επιλέγουν μία ομάδα μεσολαβητών συγκρούσεων οι οποίοι έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας, του πολιτισμού και της γνώσης της τοπικής ιδιαιτερότητας, ώστε να μπορούν να επέμβουν. Η παρέμβαση των μεσολαβητών βοηθά στην αποκλιμάκωση και στην «πρυτάνευση της λογικής».

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

«ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΑ»

οδηγός
Καλών
πρακτικών

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Διαφορετικότητα

Η έννοια της διαφορετικότητας (ελληνική απόδοση του όρου diversity) ως αξίας, στηρίζεται στην αναγνώριση, στην αποδοχή και στο σεβασμό. Η διαφορετικότητα μπορεί να αναπτύσσεται γύρω από διαφορετικές διαστάσεις της προσωπικότητας που αφορούν στη φυλή, την εθνικότητα, το φύλο, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση, την ηλικία, τις φυσικές και σωματικές ικανότητες, τη γλώσσα, τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις ή άλλες ιδεολογίες. Η διαφορετικότητα ως αξία μπορεί ακόμα να είναι, η θετική ενθάρρυνση και η επικρότηση των πλούσιων διαστάσεων της διαφορετικότητας και των πολλαπλών ταυτότητων κάθε ατόμου που λειτουργεί ως αυτόνομο και αυτοπροσδιοριζόμενο υποκείμενο. Η διαφορετικότητα συνιστά μια από τις θεμελιακές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θεωρείται μια σημαντική παράμετρος στην πορεία προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Αναφέρεται σε ένα σύνολο συνειδητών πρακτικών που αναγνωρίζουν και αποδέχονται το διαφορετικό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί μια καλύτερη δημόσια κατανόηση σχετικά με τα κοινωνικά οφέλη της διαφορετικότητας και τον αγώνα κατά των διακρίσεων στην κοινωνία. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κεντρικός στόχος είναι να σταματήσει την με οποιοδήποτε τρόπο διάκριση κατά ατόμων εξαιτίας φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού.

Πολυπολιτισμικότητα

Ο όρος πολυπολιτισμικότητα (multiculturalism) καταρχήν δηλώνει ότι σε μία κοινωνία συνυπάρχουν διάφορες κοινωνικές ομάδες με διαφορετικές εθνικές-εθνοτικές και πολιτισμικές αναφορές. Ως όρος χρησιμοποιήθηκε κατά πρώτον και κυριότερα στις Η.Π.Α., την Αυστραλία, την Αγγλία και τον Καναδά. Η πολυπολιτισμικότητα έχει διαφορετικές σημασίες. Στην πολιτική ο όρος εμπεριέχει την έννοια της ισότιμης αναγνώρισης των διακριτών εθνικών και θρησκευτικών ομάδων απέναντι σε ένα μονοπολιτισμικό σύνολο αξιών. Σε συλλογικό επίπεδο, σημαίνει εκτίμηση, αποδοχή ή προαγωγή πολλαπλών πολιτισμών με βάση τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού σε μια χώρα-περιοχή, συνήθως στο πλαίσιο του σχολείου, στην οικονομία, στις πόλεις, στα έθνη. Επίσης ως όρος περιγράφει την εσωτερική κατάσταση των προσώπων που αυτοαναφέρονται σε διαφορετικές πολλαπλές πολιτισμικές ταυτότητες, επειδή πχ. έχουν μεγαλώσει σε επαφή ή έχουν επηρεαστεί βαθιά από περισσότερες κουλτούρες, γλώσσες, σε περισσότερα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η πολυπολιτισμικότητα ως μωσαϊκό από (ισότιμες) κουλτούρες με διατήρηση της διαφοράς και διακριτών κοινωνικών χώρων, συχνά αντιπαρατέθηκε στην αφομοίωση (όταν για την ισότιμη ένταξη απαιτείται το νέο μέλος να καταστεί απολύτως όμοιο και να ενστερνιστεί τις αξίες τις πλειοψηφίας) και στην κοινωνική ένταξη (ισότιμη πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων σε ευκαιρίες, αγαθά και υπηρεσίες που απολαμβάνει η πλειοψηφία).

Πολυπολιτισμική ή διαπολιτισμική εκπαίδευση

Οι όροι «πολυπολιτισμικός» και «διαπολιτισμικός» δεν είναι πάντα διακριτοί εννοιολογικά. Άλλοι περιορίζουν τη χρήση του όρου διαπολιτισμικότητα στο επίπεδο της εκπαίδευσης, ενώ για την περιγραφή της συγκεκριμένης κοινωνικής πραγματικότητας χρησιμοποιούν τον όρο πολυπολιτισμικότητα. Στα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο όρος πολυπολιτισμικός περιγράφει μια κοινωνική πραγματικότητα και ο όρος διαπολιτισμικός τη συνεργασία ανάμεσα σε άτομα που τα χαρακτηρίζει πολιτισμική ετερότητα. Οι έννοιες της «διαπολιτισμικότητας» και της «πολυπολιτισμικότητας» στην εκπαίδευση είναι όροι διεθνείς και πλατιά χρησιμοποιούμενοι. Στην εκπαίδευση οι όροι πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμικότητα χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τις προσπάθειες μέσα από προγράμματα και πρακτικές να βελτιωθεί η σχολική επίδοση μαθητών διάφορων κοινωνικών ομάδων που προέρχονται από άλλη χώρα, και έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, η διδασκαλία και κατανόηση στοιχείων διαφορετικών πολιτισμών σε όλους τους μαθητές στο πλαίσιο της αμφιδρομης επικοινωνίας των πολιτισμών και της διαμόρφωσης πολλαπλών ταυτοτήτων. Ακόμη οι όροι αφορούν στην προσπάθεια προσαρμογής και εμπλουτισμού όλου του εκπαιδευτικού προγράμματος από στοιχεία πολλαπλών πολιτισμών με στόχο να αποκτήσουν οι μαθητές ευρύτερους ορίζοντες κατανόησης του σύγχρονου κόσμου και κοινωνίας.

Μετανάστες

Μετανάστες είναι εκείνοι που μετακινούνται από μία περιοχή σε μία άλλη αλλάζοντας τον φυσικό χώρο της διαβίωσής τους. Η ευρεία αυτή έννοια έχει διαφορετικές νομικές εκδόχες στις σύγχρονες έννομες τάξεις. Για τον ΟΗΕ μετανάστης εργαζόμενος είναι εκείνος που έχει διανύσει περισσότερο από ένα έτος ζωής και εργασίας σε χώρα διαφορετική από εκείνη της ιθαγένειάς του. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο όρος μετανάστης περιγράφει τους πολίτες τρίτων χωρών δηλαδή από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντιθέτως, στο κοινοτικό δίκαιο οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που μετακινούνται από τη μια χώρα σε μια άλλη της Ένωσης, ονομάζονται διακινούμενοι εργαζόμενοι. Η μετανάστευση είναι η φυσική μετάβαση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μια κοινωνία σε μια άλλη. Η μετάβαση αυτή συνεπάγεται την εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος και την εγκατάσταση σε ένα άλλο. Η μετανάστευση είναι από τις παλαιότερες εκδηλώσεις στην ιστορία της συμβίωσης των λαών και πολλά πολιτιστικά στοιχεία και ολόκληροι πολιτισμοί οφείλονται στην εκδήλωση του φαινομένου αυτού. Η μετανάστευση ως σύγχρονο φαινόμενο αποτελεί μια περίπλοκη και σύνθετη διαδικασία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ένταξη μεταναστών

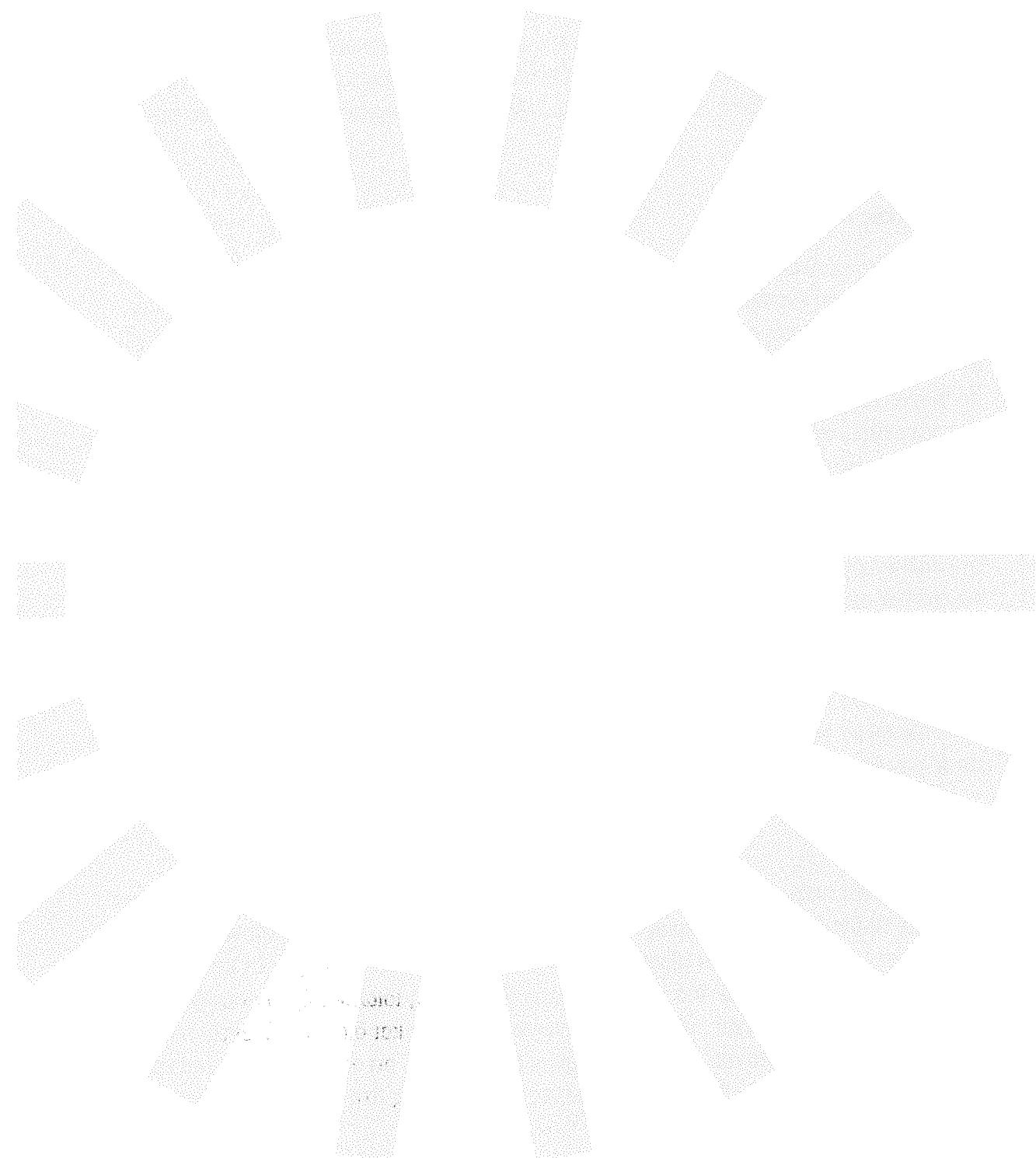
Στην ΕΕ η ένταξη νοείται ως μια «αμφίδρομη» διαδικασία «προσαρμογής μέσα από την αμοιβαία κατανόηση και την εκμάθηση-γνωριμία-αποδοχή εκ μέρους των μεταναστών των βασικών αρχών της Ε.Ε.. Η ένταξη ενίστε χρησιμοποιείται και νοείται ως η αφομοίωση στο πολιτισμικό μοντέλο της κοινωνίας υποδοχής, δηλαδή ως η μόνη εφικτή επιλογή για την συμβίωση με κοινωνική ειρήνη και με θετική σχέση κόστους/οφέλους για την κοινωνία υποδοχής και ακόμα νοείται ως η ενσωμάτωση-συμμετοχή σε επιλεγμένα κομμάτια της κοινωνικής ζωής και ως ένα βαθμό για ένα συγκεκριμένο αριθμό μεταναστών βάσει κάποιου κριτηρίου.

Κοινωνικός Αποκλεισμός

Για τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός» δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Ωστόσο αποτελεί ένα πολυδιάστατο και δυναμικό φαινόμενο, που απορρέει από την περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές και δημόσιες δομές, γεγονός που συνήθως οδηγεί σε οικονομική ανέχεια και περιθωριοποίηση Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1960, αναφερόμενος στα άτομα εκείνα που δεν προστατεύονταν από το κράτος πρόνοιας και αντιμετωπίζαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Τα άτομα που εντάσσονται στην κατηγορία αυτή έχουν σχεδόν ανύπαρκτη σχέση με τους μηχανισμούς εκείνους που παράγουν και διανέμουν πόρους: την αγορά εργασίας, την υγεία, την οικογένεια και το κράτος. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αντιμετωπίζει την κοινωνική πραγματικότητα ως ένα πολυδιάστατο πεδίο, όπου η επίδραση οικονομικών αιτίων στην κοινωνική θέση του ατόμου δεν είναι μονοσήμαντη και αναγνωρίζει ότι διάφοροι παράγοντες (κοινωνικό-οικονομικοί) επιδρούν πολυσύνθετα στην κοινωνική θέση του ατόμου σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο. Η διατήρηση και αναπαραγωγή του κοινωνικού αποκλεισμού στις οικονομικά και κοινωνικά προηγμένες κοινωνίες έρχονται σε αντίθεση με την επιδίωξη της αειφόρου ανάπτυξης των κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη.

Καλή πρακτική

Ως «καλή πρακτική» νοείται μια **τεχνική ή μια μεθοδολογία** (ή δέσμες ενεργειών) η οποία, με τη βοήθεια της εμπειρίας και της έρευνας, έχει αποδειχθεί ότι επαναλαμβανόμενα οδηγεί με ασφάλεια και αξιοπιστία σε ένα επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι καλές πρακτικές συχνά εκπορεύονται από κάποια «αρχή» (δημόσια ή ιδιωτική)έχουν συγκεκριμένη στόχευση (ομάδα στόχος, ευρύτερο κοινωνικό σύνολο) και διαμορφώνονται ανάλογα με τις συνθήκες. Ερευνητές και Ακαδημαϊκοί συμφωνούν, ότι ακολουθώντας μια καλή πρακτική, αποφεύγονται λάθη και εσφαλμένες κατευθύνσεις στη χάραξη της στρατηγικής για συγκεκριμένα ζητήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ambrosini, M., Molina S. (2004). Le seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia. In Giovanni Agnelli (Ed.), *Secondi generazioni* Torino: Fondazione Giovanni Agnelli.

Aubert P. (2009). Policies to enhance diversity in recruitment and professional development, OECD-EC, (2009), The Labour Market Integration of the children of Immigrants: Main Determinants of Educational and Labour Market Outcomes, Chapter 10, Seminar co-organised by the European Commission and the OECD, 1st October 2009, Hotel Crowne Plaza, Brussels. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=207&furtherEvents=yes&langId=en>

Bosswick, W., Lüken-Klaßen, D., Heckmann, F., & Borkert, M. (2010). *Local integration policies for migrants in Europe* Retrieved from the European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions website: <http://www.eurofound.europa.eu/.../ef0631.htm>

Campani, G. (1999). La politique migratoire italienne: contrôle des frontières, régularisation et intégration. In *Cahiers de l'URMIS*, no.5, May.

Crul, M. & Doornenrijp, J. (2003). The Turkish and Moroccan Second Generation in the Netherlands: Divergent Trends between and Polarization within the Two Groups. *International Migration Review*, 37(4).

Crul, M., & Vermeulen, H. (2003a). The second generation in Europe, International Migration Review, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37 (4).

Crul, M., & Vermeulen, H. (eds) (2003b). The future of the second generation: the integration of migrant youth in six European countries. *Special issue of International Migration Review*, 37(4).

Crul, M., & Schneider, J. (2007). Integration of Turkish second-generation men and women in Germany and the Netherlands: the impact of differences in academic and vocational tracking systems, In M. Crul, J. Holdaway, & C. Roberts, (Eds.), *Educating Immigrant Youth: Pathways to Employment and Citizenship in International Perspective*. New York, NY: Teachers College Records.

Entzinger, Han. (2003). The Rise and Fall of Multiculturalism: The Case of the Netherlands. In Christian Joppke & Ewa Morawska (Eds.), *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. Basingstoke: Palgrave-Macmillan.

EC (2011). *Youth employment measures, European Employment Observatory Review*, Brussels, Retrieved from European Commission website: <http://ec.europa.eu/social/publications>

European network against racism. Conclusions of a policy seminar on EU migration policy (2008) . *15 Principles for framing a positive approach to migration*. Retrieved from the website: <http://www.enar-eu.org>

Gallant, Nicole (2006). *Identity and political participation among young second generation immigrants* INRS-Urbanisation, Culture et Societe Retrieved from the website: <http://www.ucs.inrs.ca>

Lavenex, S. (2005). National Frames in Migration Research: The Tacit Political Agenda. In: Michael Bommes & Ewa Morawska (eds.), *International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity*. Aldershot: Ashgate.

Liebig, Th. (2009). *The Labour Market Integration of Immigrants and their Children In Norway*, Retrieved from the website: <http://www.oecd.org/dataoecd/35/17/43247521.pdf>

Lucassen, L. (2005). *The Immigrant Threat: The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Michałowski, Ines (2004b). *An Overview on Introduction Programmes for Immigrants in Seven European Member States*. Amsterdam: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

Nelly, E., Kemp, A., (2007). The New Second Generation: Non-Jewish Olim, Black Jews and Children of Migrant Workers. *Journal of Israel studies*, 15, number 1.

OECD-EC (2009). The labour market integration of the children of immigrants: main determinants of educational and labour market outcomes, Seminar co-organised by the European Commission and the OECD, 1st October 2009, Hotel Crowne Plaza, Brussels. Retrieved from the website: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=207&furtherEvents=yes&langId=en>

Özbabacan, Ay e (2009). *Immigrant integration at the local level: comparison between Stuttgart and selected U.S.cities*. Retrieved from the Transatlantic Academy Paper Series website: <http://www.transatlanticacademy.org/2011-paper-series>

Passel, J. (2009). *The Economic Downturn and Immigration Trends: What has happened and how do we Know?* Washington, DC: Pew Hispanic Center Report.

Perlmann, J. (2005). *Italians Then, Mexicans Now: Immigrant Origins and Second Generation Progress 1980-2000*. Russell Sage Foundation and the Levy Institute.

Penninx, R., (2003). *Integration: The Role of Communities, Institutions, and the State.* Migration Information Source. Retrieved from Migration Policy Institute website: <http://xrl.us/iew4>

Ray, B. (2002). *Immigrant Integration: Building to Opportunity*, Migration Information Source, Retrieved from Migration Policy Institute website: <http://xrl.us/iew4>

Reitz, G. J., & Ye Zhang (2011). National and Urban Contexts for the Integration of the Immigrant Second Generation in the United States and Canada. In Richard Alba and Mary C. Waters (Eds.), *The Next Generation: Immigrant Youth in a Comparative Perspective*, New York, New York University Press.

Vertovec, S. (2006). *The emergence of superdiversity in Britain* Retrieved from the Centre on Migration, Policy and Society, Working paper no 25, website: http://www.compas.ox.ac.uk/working_Papers

Walters, D. et al. (2007). The Acculturation of Canadian Immigrants: Determinants of Ethnic Identification with the Host Society. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 44.1.

Weiner, N. (2008). Breaking Down Barriers to Labour Market Integration of Newcomers in Toronto. *Choices*, 14.1. Montreal: IRPP, 19.

Westin, Charles (2003). "Striking a Balance between Diversity and Social Cohesion: Examples from Sweden". Stockholm University National Europe Centre Paper No. 74 Paper presented to conference entitled *The Challenges of Immigration and Integration in the European Union and Australia*, University of Sydney.

Winnemore, L. (2005). Federal Settlement and Integration Programs and Civic Participation in Canada. *Journal of Canadian Issues*, 50.

15 Principles for framing a positive approach to migration Conclusions of an ENAR policy seminar on EU migration policy European network against racism, 2008 www.enar-eu.org.

Θεριανός, Κ. (2010). Μετανάστες δεύτερης γενιάς στην Ελλάδα: από τα διεθνή σύνορα στα «κοινωνικά εσωτερικά σύνορα της μεγαλούπολης». Απόσπασμα από την ιστοσελίδα <http://historein-historein.blogspot.com/2010/03/blog-post.html>

Καβουνίδου, Τζ., κ.ά. (2006). Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία, Ι.ΜΕ.ΠΟ., Αθήνα.

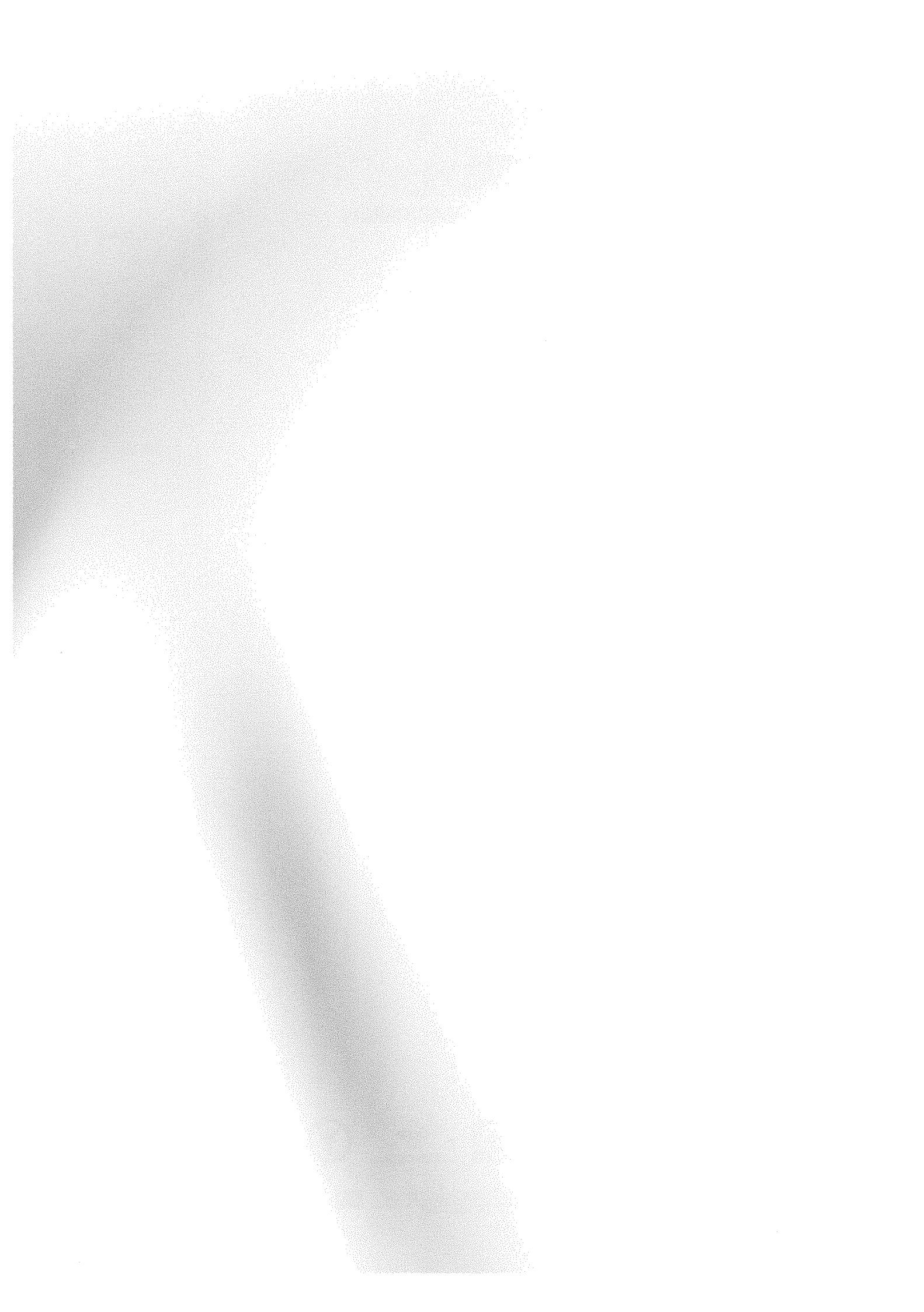
Καβουνίδου, Τζ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ., & Φακιολάς Ρ. (Επ.), (2008). *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές*, Τομ. Α & Β, Ι.ΜΕ.ΠΟ., Αθήνα.

Κονδύλη, Δ., Θανοπούλου, Μ., Μουρίκη Α., Στρατουδάκη Χ., & Τζωρτζοπούλου Μ. (2010). Έρευνα για καλές πρακτικές που εφαρμόζονται στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και αφορούν μετανάστριες στον τομέα της απασχόλησης, ΕΚΚΕ-ΕΚΚΑ, Αθήνα.

Χαλιάπα Α., (2009). *Ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα: Η προβληματική της Δεύτερης Γενιάς*, Διδακτορική Διατριβή, Χαροκόπειο Παν/μιο, Αθήνα

Η Δράση Εκπόνηση μελέτη με θέμα: «Βουλαράσω τη Δεύτερη Γενιά
Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία» συνολικού προϋπολογισμού
ΕΥΡΩ 295.000 συγχρηματοδοτείται κατά 75% από Κεντρικούς Πόρους και
κατά 25% από Εθνικούς Πόρους

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

Μυλλέρου 73-77, 10436 Αθήνα
Τηλ. 2131320600
<http://www.eetaa.gr>

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Πλατεία Κοτζιά, 10552 Αθήνα
Τηλ. 210 7491600
<http://www.ekke.gr>

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΑΠ)

Πάροδος Αριστοτέλους 18, 26335 Πάτρα
Τηλ. 2610 367300
<http://www.eap.gr>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ (ΠΠ)

Πανεπιστημιούπολη, 26504 Ρίο
Τηλ. 2610 997120
<http://www.upatras.gr>

Η Δράση Εκπόνηση μελέτης με θέμα: «Ενσωμάτωση της Δεύτερης Γενιάς Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία συνολικού προϋπολογισμού ΕΥΡΩ 295.000 συγχρηματοδοτείται κατά 75% από Κοινωνικούς Πόρους και κατά 25% από Εθνικούς Πόρους»

